

ÇEVRENİN KORUNMASINA İLİŞKİN İPTAL DAVALARINDA KİŞİSEL MENFAAT KAVRAMI

CONCEPT OF PERSONAL INTEREST IN ACCORDANCE WITH THE ACTIONS FOR ANNULMENT RELATED TO PROTECTION OF ENVIRONMENT

Süheyla Suzan GÖKALP ALICA*

Özet: Ülkemizde çevre sorunlarının ve bunlara ilişkin uyumsuzlukların sayısı oldukça fazladır. Bu uyumsuzlukların çözümünde idari yargının işlevi, çevre hakkının gerçekleştirilmesi açısından idarenin çevreyi etkileyebilecek karar ve faaliyetlerine dair işlemleri ile çevreyi bozan veya olumsuz yönde etkileyen, kamu veya özel kuruluşların işlemlerinin kontrolüne ilişkin faaliyetlerin hukuka uygunluğunu denetlemek yönündedir. İdarenin denetiminin yargı yolu ile sağlanması Anayasa gereği olup, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu Anayasa'nın 125'inci maddesinde düzenlenmiştir. Yargısal denetimin yapılması Anayasa'nın 56. maddesinde düzenlenen "çevre hakkı"nın gerçekleştirilmesi açısından da önem taşımaktadır. İptal davalarında güdülen amaç, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetlenmesidir. Ancak bu denetlemenin rastgele iptal davası açılmasını önlemek için, idari işlem ile dava açacak kişi arasında "menfaat ihlali" şartı getirilmiştir. Her olay ve davada yargı merciine başvuranın menfaatinin, iptali istenen işlemlerle ihlal edilip edilmediğinin takdiri de yargı mercilerine bırakılmıştır.

Çalışmamızda Danıştay'ın pek çok kararında yer verilen "kişisel menfaat" kavramı çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile imar uygulamalarına ilişkin uyumsuzluklar kapsamında incelenmiştir. Davanın öncelikle kabulü ve dinlenilebilmesi için, davanın açılması sırasında ve devamı süresince var olması gereken bir usul ve şekil şartı olarak kabul edilen "kişisel menfaat ihlali" kavramı farklı davacılar yönünden yargı kararlarına dayanılarak tartışılmıştır. Bu konu ayrıca, Çevre Kanunu ve Aarhus Sözleşmesi çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişisel Menfaat İhlali, Çevre Hakkı, İptal Davası

Abstract: In our country, the number of environmental issues and environment conflicts is quite a few. For the purpose of realization of environmental rights, the function of administrative courts in regard to these conflicts is, supervision of compliance with laws of Administratral Decisions and activities which could effect environment; and the control of public or private institutions' acts, which would disturb and affect the environment adversely . The control of administration by judicial remedy is a constitution based rule. Indeed in

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, salica2015@gmail.com

Article 125, it is stated that recourse to judicial review is available against all actions and acts of the administration. Judicial review is also important in terms of realization of environmental rights, which are regulated in Article 56 of the Constitution. However, to be able to prevent random petitioning, “personal interest violation” clause, which necessitates a link between the administrative act and the petitioner, was laid down as a condition. In each and every incident and case, judicial authorities decide whether there is a link between petitioner’s interest and the administrative procedure which is asked to be cancelled.

In this study, “personal interest violation” term, which takes place in many Council of State decisions, will be examined not only within the scope of protection of environment, and historical and cultural values; but also within the scope of conflicts pertaining to town planning practice. “personal interest violation”, which is a requirement of form and procedure for the admissibility of a case, will be argued pursuant to various judicial decisions. Furthermore, this subject will be examined within the frame of Turkish Environmental Code and Aarhus Convention.

Keywords: Personal Interest Violation, Right to Environment, Action for Annulment

GİRİŞ

Dünya gündemini son yıllarda en fazla meşgul eden konuların başında gelen çevre sorunlarının ortaya çıkış nedenleri, özellikleri ve çözümüne ilişkin öneriler, birçok bilim dalının ilgi alanına girmektedir. Bu sorunların ortaya çıkış sürecinde, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki tahribin boyutlarının farkına varılmış, pek çok araştırma yapılmış ve küresel ısınma gibi tüm dünyayı ve insanlığı etkileyen sorunlar için acil ve gerekli önlemlere başvurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Anılan sorunlara çözüm bulma arayışlarında, hukukun yeri ve önemi de herkes tarafından kabul edilmektedir. Çevreyi korumak ve geliştirmek, çevre kirliliğini gidermek ve zararları tazmin etmek amacıyla kurallar koymak, bütün bunlar için kaynak yaratmak ve yaptırımlar önermek çevre hukukunun alanına girmektedir.

Çevre hukuku, kendine özgü ilke ve yöntemleri bulunan dinamik bir hukuk dalıdır. Bu ilke ve yöntemlerin benimsenmesi, yasal düzenlemelere yansıtılması ve uygulamaya geçirilmesinde bazı sorunlar yaşanabilmektedir. Hukukun işlevi sadece çevrenin korunması için tanımlamalar yapmak ya da yasaklamalar getirmek değildir. Bunun yanı sıra çevre sorunlarını önlemek ve kirliliği gidermek için denetleme, teşvik, eski hale getirme, tazmin etme gibi yöntemleri de içer-

mektedir. Ancak bütün bu yöntemlerin uygulanabilmesi için, öncelikle karar vericilerin ve uygulayıcıların bu kuralların gerekliliğine ve “hukukun üstünlüğü” ilkesine inanmaları gerekir. Hukukun üstünlüğüne dayanan bir devlette, herkes hukuk karşısında eşittir. Bu açıdan çevrenin korunmasına ilişkin normların hiç bir ayırım gözetilmeksizin herkese uygulanması gerekmektedir. Aksi takdirde, çevrenin korunması amacıyla getirilen ve sayısı oldukça fazla olan kurallar sadece kâğıt üzerinde kalacak ve uygulamaya geçemeyecektir. Bu nedenle, en önemli hususun, hukukun üstünlüğü ilkesinin yaşama geçirilmesi olduğu açıktır. Hukuk devletinin çokça tartışıldığı ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının hukukla bağlı olduğu hükmü Anayasa-da düzenlenmiştir. Hukuk devletinde idarenin hukukla bağlı olması gerektiği, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasının önemi herkes tarafından kabul edilmektedir. İdarenin hukuka uygun davranıp davranmadığının denetimi, bu denetimin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yerine getirilmesi ve bu denetim sonunda verilen yargı kararlarının uygulanması da Hukuk Devletinin olmazsa olmaz koşuludur.

1. İptal Davası ve Menfaat İhlali

İdarenin yargısal denetimi, idari işlemlerin doğru ve usulüne uygun olarak yapılıp yapılmadığına ilişkin olup, bu denetim *iptal davası* yoluyla gerçekleştirilmektedir. İptal davası yoluyla yargı, idarenin hukuk çerçevesinde hareket etmesini sağlayabilir ve sınırları aştığında işlemini iptal edebilir. Diğer bir ifadeyle, idarenin hukukun sınırları içerisinde hareket etmesini sağlayan dava türü, iptal davasıdır.

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde iptal davalarının; idarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılabileceği ifade edilmiş olup, ilk inceleme konularının düzenlendiği 14. maddenin 3/c bendinde dilekçenin ehliyet yönünden inceleneceği, 15. maddenin 2/b bendinde ise, bu hususta kanuna aykırılık görülmesi halinde davanın reddedileceği öngörülmüştür.

Genel olarak idari yargılama sistemimizde iptal davasının görülebilmesi için zorunlu ehliyet koşulu; objektif ehliyet ve sübjektif ehliyet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Objektif ehliyet, dava açma ve açılan

davayı takip etme, davaya taraf olma yeterliliğini ifade etmektedir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi ile bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıfta bulunmuş ve medeni yargılamadaki ehliyet koşulu, idari yargıda da aranmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 50. maddesi; "*Medeni Haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir*" ve 51. maddesi; "*Dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir*" hükümlerini öngörmektedir. Diğer bir ifade ile objektif dava ehliyeti, Türk Medeni Kanunu'nun hak ve fiil ehliyeti hükümlerine göre belirlenecektir. Sübjektif ehliyet koşulu ise menfaat ihlali olup, bu menfaat davanın açıldığı sırada ve devamı süresince olması gerekir. Sonuç olarak, iptal davası açabilmek için bir hakkın ihlal edilmesi koşulu değil, idari yargılama hukukuna özgü bir ehliyet kuralı olan menfaat ihlali yeterli sayılmıştır. Bu menfaatin dava konusu işlemle davacı arasında kurulan meşru, güncel ve kişisel bir menfaat olması gerekir. İdari yargı mercileri, uyuşmazlığın niteliğine göre menfaat ilişkisinin varlığını ve sınırlarını tespit etmektedir. Meşru menfaat hukuki bir durumdan ortaya çıkan, hukuka ve ahlaka aykırı olmayan, diğer bir ifade ile hukuken ileri sürülebilen menfaattir. Menfaatin güncel olması ise, dava açıldığında ve devamı süresince oluşmuş ve var olan bir menfaat ihlalini ifade eder. Yakın gelecekte gerçekleşeceği kesin olan menfaat (muhtemel menfaat) de güncel menfaat olarak kabul edilmektedir. Menfaatin kişisel olması da, idari işlemin doğrudan veya dolaylı olarak ilgili kişinin menfaatini etkilemesidir. Kişisel menfaatin tespiti çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda daha da önem kazanmıştır.

İptal davası açma hakkının herkese tanınmamasının en önemli gerekçeleri, idari yargı mercilerine altından kalkamayacağı bir yük yükleyeceği;¹ idareyi hareketsizliğe, iş yapmamaya ve sonucunda kamu hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilmemesine yol açabileceği;² yargılama faaliyetinin olanaksızlaşacağı,³ yargılama faaliyetinde aksamaların meydana gelebileceği ve bu durumda idarenin denetiminin

¹ Yıldızhan Yayla, İdare Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2009, s.137.

² İsmet Giritli/Pertev Bilgen/Tayfun Akgüner, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 51-52.

³ Turgut Candan, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 5. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 107.

olumsuz yönde etkilenebileceği,⁴ davada ciddiyeti sağlamaktan uzak olunacağı⁵ ve ciddiyetsiz başvuruları engellemek gerektiği⁶ yönündedir. Diğer görüşler ise, “idari istikrar ilkesi” olarak da açıklanan; iptal davası açma hakkının herkese tanınması halinde idarenin tüm işlemlerinin dava tehdidi altında kalacağı, bu durumda idarenin tüm işlemlerine kuşku ile yaklaşılacağı ve idarenin işleyişinin olumsuz etkilenebileceği düşüncesine⁷ dayanmaktadır. Kamu hukukunda menfaat kavramının hak kavramı ile aynı etkiye sahip olduğu ve dolaylı biçimde aynı hukuksal korumadan yararlandığı düşüncesinin⁸ yanı sıra, kamu hukukunda menfaatin hem anlam hem de sahip olduğu hukuksal etki açısından özel hukuk kabullerinden farklı bir biçimde ele alınması ve hukuki himaye noktasında bir hak etkisi ve sonucunu meydana getirdiği görüşü⁹ ileri sürülmektedir.

1.1. Actio Popularis ve Çevrenin Korunmasına Yönelik Davalar

Bireylerin kendi kişisel haklarının ihlal edildiğini ileri sürmeksizin, toplumun menfaatlerinin ihlal edildiği iddiasını taşıyan ve toplumun menfaatlerini korumayı amaçlayan başvurular “*actio popularis*” (*halk davası*) olarak tanımlanmaktadır. Kaynağı Roma Hukukuna dayanan *actio popularis*, hakların korunması aracı olarak ortaya çıkan dava türlerinden olup,¹⁰ bu davalarda korunan menfaat bireyin sadece özel hakkından çok, kamu güvenliğinin korunması, kamu emniye-

⁴ Lütfi Duran, “İdari İptal Davası Olağan ve Genel Bir Başvuru Yoludur”, İnsan Hakları Yıllığı, C.19-20., 1997-1998, s. 190.

⁵ Nuri Alan, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 13, Sayı 50-51, s. 30.

⁶ Akman Akyürek, “Danıştay Kararlarında İptal Davalarının Menfaat İhlali Koşulunun Kişisellik Unsuru”, *Danıştay Dergisi*, Yıl 21, sa.81, s.30.

⁷ Turan Yıldırım, *İdari Yargı*, Beta Yayınları, İstanbul 2008, s. 323; Celal Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu*, C.I, 2001, s. 109; Halil Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, Sayram Yayınları, Konya 2013, sh.154; Alan, age s. 30.

⁸ İl Han Özay, *Günüşiğinde Yönetim II- Yargısal Korunma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s.78.

⁹ Ayşe Aslı Yücesoy, *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat (İdari Yargıda Sübjektif Dava Ehliyeti Koşulu)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 25.

¹⁰ *Corpus Iuris Civilis*’in *Digesta* kısmında 47. Kitap 23. Fasl “*De popularibus actionibus*” (*Actio popularisler hakkında*) başlığı altında *actio popularis*le ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bkz. http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Anglica/D47_Scott.htm#XXIII, (Aktaran Ayşe Aslı Yücesoy, *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat*, s.79)

tinin sağlanması gibi bir kamu menfaatidir.¹¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, içeriğinde yer verdiği hakların yorumlanması için *actio popularis*'e imkân tanımamaktadır. (Klass ve Diğerleri/Almanya, B.5029/71, 6.9.1978, 33) AB ülkelerinden bazıları çevrenin korunmasına ilişkin uyuşmazlıklarda *actio popularis* davalara izin vermektedir. Örneğin Portekiz Anayasası madde 52/3'de herkesin bireysel olarak veya ilgili menfaati korumak için kurulan birlikler (gruplar) vasıtasıyla dava açabileceğini düzenlemiştir. Bu davalar kanunda öngörülen hallerde ve kanundaki belirlemelere uygun olarak, özellikle de kamu sağlığıyla ilgili olan, çevreyi veya yaşam kalitesini kötüleştiren veya kültür varlıklarını etkileyen konularda açılabilir ve bu konuda Avrupa ülkeleri üç gruba ayrılmıştır;¹²

1-De facto *actio popularis*: İrlanda, Litvanya, İspanya (imar, kıyı, doğal parklar gibi belli konularda), Estonya'da uygulanmaktadır.

2- Dava şartı olarak hukuki menfaat ihlalinin yeterli olduğu ülkeler: Fransa, Hollanda, İtalya, İspanya, Danimarka. Bu ülkelerde menfaat ihlalinin belirlenmesinde coğrafi yakınlık önem taşımaktadır.

3- Dava açmak için sıkı koşulların arandığı ülkeler: Avusturya, Malta, Belçika, Slovenya ve Almanya.

Actio popularis'in ilk ortaya çıkışı aslında kamu menfaatini koruma amacına dayanmaktadır, ancak yaygın menfaati (diffuse interests) korumak amacıyla genişletilmiştir. *Actio popularis*, başlangıçta idari işlemlere karşı yargının denetimini talep etmek için, toplumun çıkarlarını korumak ve zararları tazmin etmek için Anayasalarda düzenlenen ve her vatandaşa ve tüzel kişilere tanınan *eylem hakkı* (right to action) olarak tanımlanabilir.

Yaygın menfaatin korunması için *actio popularis* sistemi, çevresel hakları yüceltmek için değil, çağdaş ve eşitlikçi bir hukuki düzeni sağlamak için gereklidir. Çevre hakkının da içerisinde yer aldığı Da-

¹¹ Eşref Küçük, Roma Hukuku Davalar Sisteminde *Actio Popularis*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s.93.

¹² Michael Zschiesche, Rechtschutz in Umweltrelevanten im Ausland (EU), https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/419/dokumente/vortrag_zschiesche_rechtschutz_in_umweltangelegenheiten_im_ausland.pdf, (erişim tarihi 03.09.2018)

yanışma Haklarının tanınması ya da farkına varılması yeterli değildir. Hukuk sisteminin, dayanışma haklarını tam olarak korumak ve bütün toplum tarafından etkin bir şekilde benimsenmesini ve yararlanılmasını sağlamak için uyarlanması gerekmektedir.¹³ Bu hukuki gelişmenin ana başarısı, yargı süreçlerinin bireysel başvuru modelinin yerine geçmek üzere, yeni bir kavram şeklinde *yaygın menfaat* (diffuse interests) kavramını ortaya koymaktır.¹⁴ Yaygın menfaat; kişisel menfaatin ötesinde kamu yararı ile özel çıkar arasında kalan ve kolektif menfaatten farklı bir kavramdır. Son olarak, yaygın menfaat kavramının ve *actio popularis*'in yasal olarak kabul edilmesi, katılım ilkesi ve yeni demokrasi biçimleri için toplumsal talep tarafından ortaya konan zorluklarla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Ancak, bizim mevzuatımızda *actio popularis* davası benzeri bir dava türü bulunmamaktadır. Diğer taraftan, çevrenin korunmasına ilişkin hususlarda geniş yorumlanan "kişisel menfaat" kavramının daraltılması yoluna gidildiği gözlenmektedir.

1.2. Menfaat İhlaline İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararı

10.06.1994 tarih ve 4001 sayılı Kanun "menfaati ihlal edilenler" ölücütünü, "kişisel hakları ihlal edilenler" şeklinde daraltmış ve "...çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar hariç olmak üzere *kişisel hakları ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları*" şeklinde bir düzenleme getirmiştir. Böylelikle bu konuların "kamu yararını yakından ilgilendirdiği" bir yasal düzenlemede açıkça kabul edilmiştir. Genel olarak iptal davası açma olanağını kısıtlayan anılan hüküm çok eleştirilmiş olmasına rağmen, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi uyumsuzluklarda "menfaatin ihlal edilmesi" koşulunu bile aramamış ve dava açma olanağını genişletmiştir.

Söz konusu düzenleme Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.¹⁵ Ancak Yasama Organı, dört yıla yakın bir süre geçtikten son-

¹³ Alexandra Aragao/ Ana Celesta Carvalho, "Taking Access to justice seriously; diffuse interests and *actio popularis*. Why not?" *Environmental Law Network International Review*, No 2/2017, s.48.

¹⁴ Age. s. 48.

¹⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 21.09.1995 tarih ve E. 1995/27 K. 1995/47 sayılı kararı. R.G. 10.04.1996 tarih ve 22607 sayı.

ra, 4577 sayılı “Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile doğan kanun boşluğunu doldurmuş ve “menfaat ihlali” şartına yeniden Kanun’da yer vermiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin söz konusu kararında, iptal davasının özelliği ve önemi üzerinde durularak tam yargı davası ile karşılaştırılması yapılmıştır. İptal davasının, idarenin hukuka uygun davranmasını sağlayarak, hukuk devletinin gerçekleştirilmesi için en önemli yollardan olduğu vurgulanmıştır. Kararda;

“...Dava ehliyeti için aranan menfaat ihlali koşulu, her olaya özgü irdelenmiş ve dava konusu işlemin davacıyı etkilemiş olması, İdari Yargıda menfaat ihlalinin varlığı için yeterli sayılmıştır. İtiraza konu yasa kuralıyla getirilen kişisel hak, genel, soyut ve gayri şahsi düzenleyici kuralların kişilere uygulanarak somutlaşması ve hukuksal sonuçlar doğurmasıdır, idari yargıda kişisel hak ihlali, tam yargı davası açabilmenin ölçütüdür. Tam yargı davaları ile idareden ihlal ettiği bir hakkı yerine getirmesi ya da neden olduğu zararı gidermesi istenir.

İptal davalarında idari işlemin hukuka aykırılığının saptanması durumunda iptal edilmesi söz konusu iken, tam yargı davalarında idari işlem ve eylemin uygulanmasından ve yürütülmesinden doğan zararın tazmini söz konusudur. Bu iki dava türündeki farklılık gerçekleştirilmek istenilen amaç nedeniyle ki, iptal davasında davacı olabilmek için menfaat ihlali yeterli görülmüş iken; tam yargı davalarında idari eylem ve işlemlerden dolayı davacının hakkının ihlal edilmesi gerekmektedir.”

gerekçesi ile, İYUK’ nun 2 nci maddesinin 1 inci fıkrasının (a) bendinde “menfaatleri ihlal edilenler” ibaresinin yerine konulmuş olan “kişisel hakları ihlal edilenler” ibaresi Anayasa’nın 36 ve 125 nci maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’ne göre, dava konusu olan “kişisel hak ihlali” ne ilişkin yasa hükmü ile idari işlemlere karşı iptal davası açabilmek için idare hukuku genel esaslarına aykırı biçimde, hak arama özgürlüğü kısıtlanmış ve birçok işleme karşı yargı yolu kapatılmıştır. Ayrıca itiraz konusu hüküm, Anayasa’nın idarenin tüm eylem ve işlemlerine karşı dava açılabilmesini öngören 125 nci maddesine de aykırı olup, bu madde idarenin hukuka bağlılığının gerçekleştirilmesi için gereklidir.

2.Çevre Hakkı ve Menfaat İhlali İlişkisi

Pek çok ülkede çevrenin korunmasına ilişkin uyuşmazlıklarda yargıya başvuru yönteminde “daha az doğrudan ve daha az somut ilişkilerin yeterli görülmesi suretiyle daha çok kişiye açık tutulması”¹⁶ yoluna gidilmiş ve dava açmak için gereken “menfaat ihlali” koşulu yumuşatılmıştır. Çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamalarının diğer idari işlemlerden farkı nedir? Bütün bu hususlar, çevre hakkı” kapsamı içerisinde ele alınabilecek, tüm toplumun yaşam alanını ilgilendiren, korunması ve sürdürülmesi toplumun menfaatine olan konulardır. Anayasa’nın çevre hakkını düzenleyen 56. maddesinde bu hak düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre; “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” Maddede herkese tanınan “sağlıklı çevrede yaşama” hakkının yanı sıra, “çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek” ödevi hem devlete hem de vatandaşlara yüklenmiştir. Anılan maddede sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının kullanımı bakımından “herkes” denilerek gerçek ve tüzel kişi ile vatandaş ve yabancı ayırımı yapılmamıştır. Çevrenin korunması ve kirlenmesinin önlenmesi yalnızca devlet için değil, vatandaşlar (bu hükümde vatandaşlar denilmiştir) için de bir ödev olarak belirlenmiştir. Bir hakkın kullanımı, ondan yararlanmayı içerdiği gibi o hakkın talep edilebilmesini, korunması için gerekli idari ve yasal yollara başvurulabilmesini, kamuoyu oluşturma faaliyetlerini de kapsamaktadır. Bu bağlamda; hak olarak korunduğunu göz önüne aldığımızda, çevre hakkının kullanımının, ondan yararlanmayı da içerdiğini; hakkın talep edilebilmesini, korunması için gerekli idari ve yasal yollara başvurulabilmesini, kamuoyu oluşturma faaliyetlerinde bulunulabilmesini de içerdiğini unutmamak gerekir. Anayasa’nın 56. maddesinde düzenlenen Çevre Hakkı üç dayanak üzerinde yükselmektedir; bilgi edinme, halkın katılımı ve yargıya başvuru. Mevzuatımızda bu üç unsura ilişkin genel nitelikli düzenlemeler yer almaktadır. Çevresel bilgiye erişim konusunda, Anayasa başta olmak üzere, yasal düzenlemelerde önemli hükümler yer almıştır. Anayasa’nın “Temel hak ve hürriyetlerin korunması” başlıklı 40 ıncı, “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlıklı 56

¹⁶ Güran Sait, “Çevre Kanunu Uygulamalarına Karşı İdari Dava Açma Olanağı”, *Adana Barosu Dergisi*, Yıl. 1, sa. 2, Temmuz 1992, s.12.

ncı, "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma" başlıklı 74 üncü, "yargı yolu" başlıklı 125 nci maddelerinde doğrudan veya dolaylı olarak konuya ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bilgi edinmeye ilişkin ilk kapsamlı düzenleme 4982 sayılı "Bilgi Edinme Hakkı Kanunu"¹⁷ ile yapılmıştır. Anılan Kanun, kamu kurum ve kuruluşları¹⁸ ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanmak üzere, demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir. Kurum ve kuruluşlar, Kanun'da yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler. Söz konusu kanun, halkın bilgi edinmesine ve Avrupa Birliği Çevresel Bilgiye Erişim Direktifinin gerekliliklerini karşılamaya yönelik temel hükümler getirmiştir.

Çevre Kanunu'nun 30'uncu maddesinde 2006 yılında yapılan değişiklikle halkın çevresel bilgiye erişiminin sağlanmasına yönelik bir hükme yer verilmiştir. Ancak bütün bu yasal düzenlemelere karşın, pek çok kişi ve sivil toplum kuruluşu kendilerini doğrudan ilgilendiren çevre sorunlarına yeterince bilgili ve ilgili yaklaşmamaktadırlar. Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşları "bilgi edinme birimlerini" kurmuş olmalarına rağmen, halkın kapsamlı ve sürekli bilgi edinmesini sağlayacak usul ve yöntemlere yer verilmemektedir. Esasen bilinçli bir şekilde yapılan ve çevrenin korunmasına yönelik çabalar da sindirilmeye ve engellenmeye çalışılmaktadır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10'uncu maddesine göre, ilgililer haklarında idari davaya konu olabilecek bir işlem veya eylemin yapılması için idari makamlara başvurabilirler, altmış gün içinde bir cevap verilmezse istekleri reddedilmiş sayılır. İlgililer altmış günün bittiği tarihten itibaren dava açma süresi içinde, konusuna göre Danıştay'a, idare ve vergi mahkemelerine dava açabilirler. Kişilerin, çevrenin kirlenmesi ve bo-

¹⁷ RG. 24.10.2003 tarih ve 25269 sayı.

¹⁸ Kanun'un 7. maddesinde, bilgi edinme başvurusunun, başvuru kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi ve belgelere ilişkin olacağı ve ayrı ve özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvuruya olumsuz cevap verilebileceği belirtilmektedir.

zulmasından, çevresel zararlardan, planlamaya ilişkin hukuksuzluktan haberdar olabilmesi için idarenin elinde bulunan bilgilere istediği zaman, basit bir usulle, ücretsiz veya çok az bir bedelle ulaşabilmesi, demokratikleşmenin en önemli adımı olarak görülmektedir. Çevre hakkının kullanılabilmesine yönelik bilgi edinme hakkının önemi burada karşımıza çıkmaktadır.

1.1. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda Çevre Hakkı ve Katılım

Çevre hakkı ve katılım konusu, Çevre Kanunu'nun 3. maddesinde temel ilkeler olarak düzenlenmiştir. Çevre Kanunu'nun 3/a maddesindeki; *"Başta idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup bu konuda alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler"* hükmü ile meslek odalarına, birliklere ve tüm sivil toplum örgütlerine çevrenin korunması amacıyla sorumluluk yüklenmiştir. Bu ilkeye idari yargı kararlarında da yer verilmiştir. Aynı maddenin (b) bendinde ise; çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapacakları düzenlenmiş ve (e) bendinde de; çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkının esas olduğu ve Bakanlık ve yerel yönetimler; meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlü buldukları öngörülmüştür. Yine ilgili AB düzenlemesine paralel olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği'nde karar alma sürecine halkın katılımını sağlama yükümlülüğüne yer verilmiştir.

Bunun yanı sıra; Çevre Kanunu'nun 30. maddesine göre; çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir. Bu hüküm gereğince sadece "zarar görenlerin" değil "haberdar olanların" ilgili mercilere başvurabileceği ve ilgili mercilerin kapsamına yargı mercilerinin de dâhil olduğu düşüncesi hâkimdir. Diğer bir ifade ile 30. maddede "herkes" denildiği için, çevrenin korunması amacıyla açılan iptal davalarında menfaat ilişkisinin değerlendirilmesine dair farklı görüşler bulunmaktadır. 30. madde hükmü temel kriter olarak alınırsa, çevre

ile ilgili idari işlemler için bulunması gereken menfaat ihlali koşulunun aranmasına gerek olmadığı, çevreyi korumak amacıyla herkesin idari yargıya başvurabileceği,¹⁹ çevre sorunlarının yaşamsal niteliği sonucu dava ehliyetinin genişletilmesi gereğinin en acil durumlarından birini oluşturması nedeni ile çevreyi koruyucu davalarda o yörede veya kentte oturmak gibi bir ölçütle sınırlanmaksızın herkese davacı olabilme imkanının tanınması gerektiği,²⁰ çevre kirliliğinden doğrudan zarar görenler dışında, o yerleşim yerindeki belde sakinlerinin kirlilikten etkilenmeleri nedeniyle Çevre Kanunu'nun 30. maddesi çerçevesinde menfaat ilişkisinin gerçekleştiğinin kabul edilmesi gerektiği,²¹ söz konusu maddeden hareketle idareye bir talebini ileten vatandaşın, bu talebi reddedildiğinde, idareye karşı dava açabileceğinden kuşku duyulmaması gerektiği²² görüşleri ileri sürülmüştür.

2.2. Çevresel Konularda Halkın Bilgiye Erişimi, Karar Alma Sürecine Katılımı Ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi)

Gerek halkın katılımı gerekse çevresel bilgiye erişim bağlamında, AB müktesebatının parçası olan Çevresel Konularda Halkın Bilgiye Erişimi, Karar Alma Sürecine Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi'nin²³ (Aarhus Sözleşmesi) üyeliikle birlikte imzalanması öngörülmektedir. Sözleşme, çevresel konularda bilgiye erişimi, halkın katılımını ve yargıya başvuruyu sağlamak üzere gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını, bu hususlarda önlemler alınmasını, bu kapsamda şeffaf ve katılımcı bir çerçeve oluşturmasını öngörmektedir. Çevre hakkının gerçekleştirilmesi ve demokrasi için ileriye doğru büyük bir adım olarak görülen Aarhus Sözleşmesi²⁴ politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında hal-

¹⁹ Nükhet Turgut, *Çevre Hukuku*, s.292.

²⁰ Yasemin Özdek, "İptal Davasında Menfaat Koşulu", *Amme İdaresi Dergisi*, C.24, 1991, s.112.

²¹ Müslüm Akıncı, *Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku*, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli, 1996, s. 133.

²² Tufan Erhürman, "Çevre Davalarında "Menfaat İhlali"; Danıştay ve KKTC Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (3), 2011, ss. 447-484, s.453.

²³ <http://did.ormansu.gov.tr/did/Files/AARHUS%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0.pdf>

²⁴ Aarhus Sözleşmesi üç temel üzerine kurulmuştur. Bunlar, çevresel konularda bilgiye erişim, çevresel karar mekanizmalarına halkın katılımı ve yargıya baş-

ka tanınan haklarda gelişme sağlayacak²⁵ ve öncelikle bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının çevresel karar verme sürecine etkin katılımını sağlamak amacıyla çevresel bilgiye kolaylıkla ulaşabilmesini kapsayacak düzenlemeleri içermektedir. Ayrıca, Sözleşme ekinde yer alan belirli yatırım faaliyetleri, çevre üzerinde önemli etkileri olabilecek idari tasarruflara ilişkin mevzuat ile çevresel plan, politika ve programların hazırlanmasına etkin halk katılımının sağlanması için yapılması gerekli düzenlemeler de yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Sözleşme ile bireylerin ve sivil toplum kuruluşlarının katılıma ve bilgiye erişime ilişkin haklarının kamu otoriteleri tarafından yerine getirilmemesi durumunda, kamu otoritelerince alınan kararlara halkın yargı yolu ile itiraz hakkının kullanımını düzenlemektedir (md. 1).

Sözleşmede bilgiye ulaşma, katılım ve yargıya başvuru açısından “menfaat ilişkisi” çok geniş düzenlenmiştir. Buna göre, taraf ülkelerin, çevresel bilgileri milliyet, vatandaşlık ve ikametgâh şartı aranmaksızın halka açılmasını sağlayacakları hükme bağlanmaktadır. (md. 3/9) Bu madde doğrultusunda Sözleşmeye taraf olan bir devletin ülkesinde herkes, çevreyle ilgili bilgiye ulaşabilecek, çevre ile ilgili alınacak kararlara katılabilecek ve çevre ile ilgili konularda yargı yoluna başvurabilecektir. Yani vatandaşlık bağı (citizenship) ve milliyeti (nationality) ne olursa olsun, ikametgâhı (domicile) nerede bulunursa bulunsun tüm gerçek kişiler, kuruluş merkezi nerede kayıtlı olursa olsun, faaliyetlerini nerede gerçekleştirirse gerçekleştirsin tüm tüzel kişiler, bu Sözleşmeye taraf bir devletin ülkesinde, çevreyle ilgili bilgiye ulaşabilme, karar almaya katılabilme ve yargı yoluna başvurabilme hakkına sahip olabileceklerdir. Sözleşme ile getirilen en önemli hüküm; “Yargı yoluna başvurma” maddesidir. Bu madde ile bilgiye ulaşmak isteyen kişilerin taleplerinin yanıtız bırakılması, haksız yere kısmen ya da tamamen reddedilmesi, yetersiz yanıtlanması ya da bu Sözleşmede öngörüldüğü biçimde bir işleme tabi tutulmaması durumlarında, ilgilinin başvurusu üzerine mahkeme veya ulusal mevzuata göre oluşturulmuş tarafsız ve bağımsız bir or-

vrudur. Sözleşme, herkesin sağlıklı ve refah içinde bir çevre ortamında yaşama hakkını korumak amacıyla, bu üç temel üzerinde yapılması gerekli düzenlemeleri içermektedir.

²⁵ Svitlana Kravchenko, What Is The Aarhus Convention?, Citizens' Environmental Rights, Under The Aarhus Convention, Printed in Belgium by Plan 2000 INC., s. 1.

gan önünde inceleme prosedürüne tabi tutulması öngörülmektedir. Bu itibarla Sözleşmeye taraf olduğumuzda, idari yargıda bu konularda iptal davası açabilmek için menfaat ilişkisinin çok daha geniş tutulması gerektiği ve gerekli yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Halkın katılımı sürecinin amacına uygun biçimde işleyebilmesi, bilgi talebinin kısmen ya da bütünüyle ret edilmesi durumunda işletilebilecek bir başka yolun varlığını gerektirmektedir. Bu nedenle, idarenin kararının bir üst makamca ya da yargı tarafından incelenmesine olanak tanınması öngörülmüştür. Öngörülen bu süreç, idarenin tüm birimlerinin ve idare benzeri birimlerin kararlarını kapsamı ve sonucunda verilecek kararın ilgili idari otoriteyi bağlayıcı olması gerekmektedir.

Başvuru sürecinin zamanında çalışan, saydam (şeffaf), maliyeti fazla olmayan, bağımsız, kapsamlı ve sonucunda bağlayıcı karar alabilen bir mekanizma olması öngörülmüştür. Sözleşmeye göre; başvuru işleminin yapıldığı organın (yargının ya da üst incelemeyi yapan idari birimin) incelemesinin olabildiğince ucuz (hatta ücretsiz olması), hızlı işlemesi gerekir.

Ayrıca Sözleşme, yargı ya da yürütmenin yapacağı üst inceleme başvurusunun iç hukuk uyarınca var olan özel kişilerin ya da idarenin hukuka aykırı olan eylem, işlem ya da ihmalleri aleyhine idareyi şikâyet etme, ya da dava açma hakkını ortadan kaldırmayacağını öngörmüştür (md.9/3).

Aarhus Sözleşmesi'nin yanı sıra, Rio Bildirgesi'nin 10 uncu maddesine göre; *"Çevresel konular her düzeyde ilgililerin katılımını gerektirir. Ulusal düzeyde, bireyler kamu otoritelerinin elinde bulunan, yerleşimlerdeki sağlığa zararlı maddeler ve faaliyetler de dâhil olmak üzere çevre ile ilgili bilgilere erişme ve karar verme süreçlerine katılabilme fırsatlarına sahip bulunmalıdır. Ülkeler geniş bir biçimde bilgi sağlayarak kamu duyarlılığını ve katılımını teşvik etmeli ve kolaylaştırmalıdır. Onarma ve tazmin talebi de dâhil olmak üzere adli ve idari işlemlere başvuru hakkı tanınmalıdır."*²⁶

²⁶ T.C. Çevre Bakanlığı, Çevre ve Kalkınma Konferansı, Çevre Eğitimi ve Yayın Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1992.

3.Çevre, Tarihi ve Kültürel Varlıkların Korunması ve İmar Uygulamalarında Menfaat İhlali Koşulu

İdare hukuku açısından “kamu yararı”, idarenin işlem ve eylemlerine meşru ve hukuka uygun ya da gayri meşru ve hukuka aykırı olarak bir nitelik kazandırmaktadır. Ancak yargı içtihatlarında da vurgulandığı üzere, idari işlemin genel amacı kamu yararadır ve bütün idari işlemler kamu yararı amacıyla yapılmalıdır.²⁷ Çevrenin, kültürel ve tarihi değerlerin korunması ve imar uygulamaları gibi idari işlemler ise hiç kuşkusuz doğrudan doğruya kamu yararı ile ilgilidir. Planlama ve şehircilik esasen kamusal yararların, kamusalıkların üretilmesi ve kent olarak bilinen toplumsal ve mekânsal birliktelik için kamusal kaynağın yaratılması ve geliştirilmesi ile ilgilidir.²⁸ Planlama ve şehircilik, yerleşmeler sisteminin bütününe ilişkin tutarlı ve akılcı, bilimsel temellere dayanan, sanatsal ve estetik değerler üreten, toplumsal, ekonomik, ve mekânsal yapı, korunması gereken doğal varlıklar, kültürel miras, altyapı, ulaşım, ekolojik denge, yapılaşma, açık alanlar, sosyal ve donatı alanlarına ilişkin bir düzenin kurulmasına yöneliktir.²⁹ Mahkemeler menfaat ihlalini incelerken her somut olayın özelliklerini ve koşullarını değerlendirmektedirler. Ancak bu değerlendirme yapılırken, iptal davasının hukuk devletini gerçekleştirmedeki rolü göz önüne alınmalıdır. Danıştay kararlarında da vurgulandığı üzere, “... iptal davalarının, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun saptanması, hukukun üstünlüğünün ve böylece idarenin hukuka bağlılığının sağlanması ve sonuçta hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesine olanak sağlaması nedeniyle, bu davalarda menfaat ilişkisinin bu amaç doğrultusunda yorumlanması gerektiği...” çok açıktır.³⁰ Bu açıdan menfaat ilişkisinin dar ya da geniş yorumlanmasının önemi çevre koruma ve plan uygulamaları gibi davalarda daha da artmaktadır. Zira çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren, herkesin ortak varlığı olarak kabul edilen konularda kişisel menfaatin ihlali koşulunun bu durum dikkate alınarak yorumlanması gerektiğine ilişkin Danıştay kararları yerleşik içtihat niteliği de

²⁷ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 17.04.2008 tarih ve E. 2005/270, K. 2008/1286 sayılı kararı.

²⁸ Çağatay Keskinok, “Plan Değişiklikleri, Çevre ve Etik”, Çevre ve Hukuk, s.24.

²⁹ Age., s.24.

³⁰ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu’nun 26.05.2000 tarih ve E.1999/390, K.2000/761 sayılı kararı.

kazanmıştır. Esasen “çevre” tüm bu unsurları kapsayan, tarihi ve kültürel değerleri içine alan bir kavramdır. 2872 sayılı Çevre Kanunu’na göre çevre: canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade etmektedir. Çevre hakkının düzenlendiği Anayasa’nın 56. maddesinin hedeflerinin yerine getirilmesi için yasal düzenleme ise 2872 sayılı Çevre Kanunu’dur.

Kamu kurumları, sahip olduğu izin ve denetim görevleri ile çevre üzerinde etkiler yaratabilecek girişim ve faaliyetleri kontrol altında tutabilme yetkisine sahiptirler. Bu nedenle çevrenin korunmasında en etkin yöntem olarak koruyucu tedbirlerin alınmasında önemli bir konumdadırlar. Diğer taraftan kamu kurumlarının çevreye zarar verebilecek faaliyetlere izin vermeme, yapılan denetimler sonucunda çevreye zarar verdiği belirlenen faaliyetleri durdurma ve özellikle para cezası gibi idari yaptırımları uygulama yetkileri de bulunmaktadır. Çevre hakkının gerçekleştirilmesi bağlamında, idarenin çevreyi etkileyecek karar ve faaliyetlerine dair işlemleri ile çevreyi bozan veya olumsuz yönde etkileyen kamu-özel kuruluşların mevzuata uygun davranıp davranmadığının idarece denetlenmesine ilişkin idari işlemlerin hukuki denetimi ise yargının görevidir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, çevrenin korunması, çevre bilincinin yerleştirilmesi ve yaygınlaştırılması, mevzuatın oluşturulması kuşkusuz devletin sorumluluğundadır. Bununla beraber görev paylaşımında sivil toplum kuruluşlarının da rolü büyüktür. Çağdaş toplumlar artık sahip oldukları sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, sayıları ve temsil güçleriyle önem kazanmaktadır. Türkiye açısından da çevrenin korunması ve çevre bilincinin yerleşmesinde sivil toplumun önemi yadsınamaz.

4. Menfaat İlişkisi Çerçevesinde Dava Açma Ehliyeti

Ülkemizde son dönemlerde kamu yönetimi, kentleşme, planlama ve çevreye ilişkin yeni yasal düzenlemeler yürürlüğe girmiş ve yapısal değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu yeni yasal düzenlemeler, ilgili ve yetkili tarafların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılmaksızın hazırlanmış, tartışmaya açılmaksızın yürürlüğe girmiştir. Bu durum, beraberinde kimi zaman Anayasaya aykırılık sorununu getirirken, kimi

zaman da yürürlükteki diğer kanunlarla çelişkilere neden olmakta ve bir bütünlük sorunu yaratmaktadır. Esasen yaşantımızı doğrudan etkileyen imar, planlama ve çevre mevzuatında yaşanan yetki çakışması ve iyi hazırlanmamış yeni düzenlemelerin yürürlüğe girmesi nedeniyle de farklı bir boyuta evrilmiştir. Diğer taraftan, kentler hepimizin ortak alanı ve çevresel değerler hepimizin ortak varlığı olduğundan ve planlama ile çıkar çatışmalarına neden olunabileceğinden dolayı pek çok kişiyi ilgilendirmekte ve menfaatini ihlal edebilmektedir. Öncelikle söz konusu davalarda verilen yargı kararlarında, Anayasa'nın 56. maddesinde yer alan çevre hakkının açıkça vurgulandığı görülmektedir.

Bu kapsamda planlama ve çevreyle ilgili davalarda kimlerin menfaatinin ihlal edildiği önemli bir sorundur. Kent sakinleri bu süreçlere nasıl katılabilirler ve bu işlemlere karşı iptal davası açmakta menfaatleri var mıdır? Ya da çevreye, kültürel ve tarihi değerlere kimler sahip çıkmalıdır? Söz konusu değerlerin korunması amacıyla açılacak davalarda, menfaat ihlali koşulunu davacıların kurumsal kimliklerine göre ayırarak incelemekte yarar bulunmaktadır.

4.1. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun 1. maddesinde Birliğin ve odaların kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olduğu belirtilmiş ve bu kurumlara kamu yararını koruma görev ve sorumluluğu verilmiştir.

Danıştay, bu bağlamda meslek kuruluşlarının birçok alanda örgütlü hareket edebilme imkânı sağlaması nedeniyle hak arama özgürlüğünün bireyler halinde kullanılmasının yaratabileceği güçlüklerin önüne geçilmesinde de önemli bir araç görevi üstlendiğini belirterek, Anayasa'ya koşut olarak Çevre Kanunu'nda çevrenin korunmasının "herkes" için bir ödev olduğunun kabul edildiğini, hatta meslek kuruluşlarının bu amacın gerçekleştirilmesi bakımından öncelikli role sahip olmaları gerektiğine vurgu yapıldığını, ifade etmektedir.³¹

Özetle sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı Anayasa'da ayırım yapılmaksızın herkes için tanınmış, Çevre Kanunu'nda mes-

³¹ Danıştay 10. Dairesi'nin 31.12.2012 tarih ve E. 2012/925, K. 2012/7169 sayılı kararı.

lek kuruluşlarının da herkes kavramına dâhil oldukları açıkça kabul edilmiştir. Böylece Anayasa'nın çevre hakkı ve çevrenin korunması ile ilgili kuralları, yasa koyucu tarafından da kapsayıcı bir şekilde yorumlanarak, yasa metninde ifadesini bulmuştur. Dolayısıyla kuruluş belgelerinde yazılı olmasa bile her meslek kuruluşunun çevreyi ilgilendiren konularla ilgili olarak aynen gerçek kişiler gibi subjektif dava ehliyetine sahip olduğu kabul edilmelidir. Yani çok açık ve net biçimde meslek odaları ile birlikleri ve tüm sivil toplum kuruluşları Çevre Kanunu uyarınca görevli kılınmıştır. Ayrıca Kanun, "çevre politikalarının oluşmasında katılım hakkı esastır" hükmünü getirmiştir. Katılımın en etkili görünümü de kuşkusuz yargıya başvurudur.

Bunun yanı sıra Çevre Kanunu; Bakanlık ve yerel yönetimler, meslek odaları, birlikler, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşların çevre hakkını kullanacakları katılım ortamını yaratmakla yükümlü olduklarını; çevrenin korunması, çevrenin bozulmasının önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi alanlarındaki her türlü faaliyette; Bakanlık ve yerel yönetimler, gerekli hallerde meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapacaklarını düzenlemiştir. Anılan hükümlerle, Bakanlığa ve yerel yönetimlere, katılımı ve işbirliğini sağlayacak bir sistemin kurulması konusunda görev verildiği anlaşılmaktadır.

6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'na dayanılarak çıkarılan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ana Yönetmeliği'nin 3. maddesinin (b) bendinde; "... kamunun ve ülkenin çıkarlarının korunmasında, yurdun doğal kaynaklarının bulunmasında, korunmasında ve işletilmesinde, çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, tarımsal ve sınai üretimin artırılmasında, ülkenin sanatsal ve teknik kalkınmasında gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak" odaların amaçları arasında sayılmıştır. Ayrıca, çevrenin korunması için odalar tarafından dava açmak dâhil tüm girişimlerde bulunulabileceği yargı kararlarında kabul edilmiştir.

Örneğin, kıyı kenar çizgisinin iptali istemiyle açılan bir davada Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu; Kıyı Kanunu'nun amacı ve kıyı kenar çizgisinin niteliği de gözetildiğinde uyuşmazlık konusu alanla ilgili olarak düzenlenen imar planlarına karşı dava açma ehliyeti bulunduğu hususunda tartışma olmayan Mimarlar Odası'nın bunun doğal sonucu olarak planların dayanağı kıyı kenar çizgisinin iptalini isteme

konusunda da dava açma ehliyeti bulunduğu sonucuna varmıştır.³² Aynı şekilde, Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin doğal kaynakların verimli ve kamu yararına uygun kullanılmasına yönelik düzenlemeler içermediği iddialarıyla iptali talebiyle açılan davada, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, bu konuda aksi bir karar veren Danıştay Sekizinci Dairesi'nin kararını³³ bozarak, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'nin dava açma ehliyetinin bulunduğunu kabul etmiştir.³⁴

Ayrıca Mimarlar Odası tarafından yapı ruhsatının iptali istemiyle açılan bir davada Danıştay; uyuşmazlık konusu taşınmaz için tek bir parsel bazında kamu yararına olmayan plan değişikliğinin yapıldığı iddiasıyla davacı meslek odasının kuruluş amacı göz önünde bulundurulmuş ve güncel ve meşru bir menfaatinin bulunduğunu kabul etmiştir.³⁵

Danıştay kararlarında, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi açısından sadece devletin değil, herkesin ve özellikle meslek kuruluşlarının bu amacın gerçekleşmesi bakımından öncelikli role sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Yargı, meslek odalarının subjektif dava açma ehliyetine sahip olduklarını açıkça belirtmektedir. Danıştay'a göre, meslek odalarının kamu yararını koruma görev ve yükümlülüğünün bulunduğu kabulünün yanı sıra, odaların mesleki faaliyetlerini ve denetimini daha rahat yürütülebilmesi amacıyla, çeşitli illerde kurulan şubelerinin de bu kapsamda dava açma ehliyetine sahip olmaları gerekir. Bütün bu yargı kararlarından, meslek odalarının iptal davası açmaya ilişkin menfaatleri konusunda genel bir içtihat oluşmuş olmakla birlikte, aksi yönde kararların bulunduğu da görülmektedir.

4.2. Barolar

1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesinde baroların, avukatlık mesleğine mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, avukatlık mesleğinin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak üzere kurulmuş

³² Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun E.2010/2026, K.2010/1474 sayılı kararı.

³³ Danıştay 8. Dairesi'nin 17.04.2014 tarih ve E. 2012/188, K. 2014/3088 sayılı kararı.

³⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 28.12.2017 tarih ve E. 2016/4537, K. 2017/4837 sayılı kararı.

³⁵ Danıştay 6. Dairesi'nin 06.03.2013 tarih ve E. 2011/6814 -K.2013/1456 sayılı kararı.

meslek kuruluşu olduğu belirtilmiştir. 4667 sayılı Kanun ile Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesinde değişiklik yapılarak; barolar, avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak, meslek düzenini, ahlakını ve saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak belirtilmiş, aynı Kanun'un Baro Yönetim Kurulunun görevlerinin düzenlendiği 95. maddesine eklenen hüküm ile yönetim kurulunun hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğu öngörülmüştür. Bütün bu düzenlemeler çerçevesinde, baroların mesleki bir örgüt olmasının ötesinde hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak gibi bir rol üstlenmesi nedeniyle diğer meslek örgütlerinden farklı bir konuma sahiptir. Bu gerekçelerle, İzmir ili, Bergama ilçesi, Ovacık-Çamköy-Narlıca Köyleri mülki hudutları dâhilindeki Eurogold Madencilik A.Ş. tarafından siyanür liçi yöntemiyle altın çıkarılması amacıyla kurulan işletmenin faaliyetine izin verilmesine ilişkin ÇED Olumlu kararına dair birçok uyuşmazlıkta, İzmir Barosu tarafından açılan davalarda (hatta İzmir Barosu'na bağlı bir grup avukatın açtıkları davalarda) baronun dava açmakta menfaati olduğu kabul edilmiştir.

Olumlu mütalaa edilebilecek bir önemli karar ise, Bursa Barosu'nun açmış olduğu davadır. Üzerinde mısır işleme tesisleri bulunan, Bursa İli, Orhangazi İlçesi, Gemiç Köyü Karapınar Mevkiinde bulunan ve mülkiyeti Cargill Tarım, Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'ne ait taşınmazın, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun geçici 4. maddesi uyarınca tarım dışı kullanımının uygun bulunmasına ilişkin Bursa Valiliği işleminin iptali istemiyle, Bursa Barosu Başkanlığı tarafından açılan davada yerel mahkeme baroların 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesinde sayılan görevleri dikkate alındığında, dava konusu işlemin davacı baronun tüzel kişiliğini, hak ve menfaatlerini doğrudan etkilemediği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar vermiş ancak temyiz incelemesi sonucunda Danıştay tarafından davacı Baro'nun dava açma ehliyetinin bulunduğu gerekçesiyle yerel mahkeme kararını bozulmuştur.³⁶ Bozma gerek-

³⁶ Danıştay 10. Dairesi'nin 20.11.2012 tarih E.2012/703, K.2012/5849 sayılı kararı.

çesinde, Anayasa'nın 56. maddesindeki "herkesin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğu; çevreyi geliştirmenin, çevre sağlığını korumanın ve çevre kirlenmesini önlemenin Devletin ve vatandaşların ödevi olduğu" kuralına, meslek kuruluşlarının, birçok alanda örgütlü hareket edebilme imkânı sağlaması nedeniyle, hak arama özgürlüğünün, tek tek bireyler olarak kullanılmasının yaratabileceği güçlüklerin önüne geçilmesinde de önemli bir vasıta görevi üstlendiğine dayanılmıştır. Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3. maddesindeki kural da belirtildikten sonra, Anayasaya ek olarak Çevre Kanunu'nda da çevrenin korunmasının herkes için bir ödev olarak kabul edildiği ve Çevre Kanunu ile meslek kuruluşlarının da herkes kavramı içine dâhil olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olan davacı Baronun dava konusu işlem ile menfaat ilişkisinin olduğuna karar vermiştir

Hukukun üstünlüğünü savunmak ve korumakla görevli bulunan Baro'nun, çevreyi olumsuz etkileyebilecek Bakanlar Kurulu'nca alınan prensip kararının iptali yönündeki uyuşmazlıkta verilen kararı da incelenmeye değerdir. Bu uyuşmazlık, çevrenin korunması yönünde verilen kesinleşmiş bir mahkeme kararını etkisiz hale getirmeyi amaçlayan Bakanlar Kurulu Prensip Kararının iptali istemine ilişkindir. 2004 tarihli anılan Danıştay kararına göre; "... Olayda, avukatların meslek kuruluşu olan İzmir Barosu Başkanlığı tarafından; kesinleşmiş yargı kararını etkisiz hale getirmeyi amaçlayan ve çevre sorunlarına neden olabilecek nitelikte bir işlem olduğu öne sürülerek 29.3.2002 günlü Bakanlar Kurulu Prensip Kararının iptali istenilmektedir. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 4667 sayılı Yasa ile değişik 76. maddesinde; barolar, avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlakını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olarak tanımlanmış, yine aynı Yasa'nın Baro Yönetim Kurulunun görevlerinin sayıldığı 95. maddesinin 21. bendinde de, yönetim kurulunun, hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak, korumak ve bu kavramlara işlerlik kazandırmakla görevli olduğu belirlenmiştir." gerekçesine dayanılmıştır.

Bu bağlamda, baroların çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda iptal davasını açma menfaatlerinin bulunduğu tartışmasız olmakla birlikte, özellikle son yıllarda baroların çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda iptal davasını açma menfaatlerinin olmadığı yönünde pek çok karar verilmiştir. Örneğin, 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı, plan karar ve notlarının iptali istemiyle açılan davada; Ergene havzasının su, toprak, orman ve çevresel değerlerine yönelik olarak yapılan plan değişikliğinin Edirne Barosu'nun hak ve menfaatlerini etkilemediğine ve davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir.³⁷

Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu (İzmit Körfez Geçişi ve Bağlantı Yolları Dâhil) Projesi için çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin Çevre ve Orman Bakanlığı'nın işlemi ile bu işlemin dayanağı olan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin geçici 3. maddesinde değişiklik yapılmasına dair Yönetmeliğin 1. maddesinin iptali istemiyle İzmir Barosu Başkanlığı tarafından açılan dava³⁸ ile Balıkesir Barosu Başkanlığı tarafından açılan dava,³⁹ Danıştay tarafından yukarıda anılan gerekçelerle ehliyet yönünden reddedilmiştir.

Baroların dava açma ehliyetinin kabul edilmediği bir diğer karar da Muğla İli, Bodrum İlçesi, Mazı Köyündeki taşınmazın 2. derece arkeolojik sit kapsamından çıkarılarak 3. derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenmesine ilişkin Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı ile söz konusu taşınmazda yapılaşmaya gidilebileceğine, turizm tesisi mimari proje ve detay paftalarının uygun bulunduğu, arkeolojik nitelikli yapıların çevre temizliği, çevre düzenlemesi, proje ve planların yapılarak onarımlarının yapılması yönündeki girişimlerin desteklenmesine ilişkin Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının iptali istemiyle Muğla Barosu Başkanlığı tarafından açılan davada, yerel mahkeme tarafından 2. derece arkeolojik sit özellikleri gösteren dava konusu taşınmazla ilgili olarak tesis edilen

³⁷ Danıştay 6. Dairesi'nin 27.06.2012 tarih E.2010/1097, K.2012/3815 sayılı kararı.

³⁸ Danıştay 14. Dairesi'nin 15.07.2011 tarih E.2011/13296, K.2011/450 sayılı kararı.

³⁹ Danıştay 14. Dairesi'nin 21.09.2011 tarih E.2011/13742, K.2011/796 sayılı kararı.

dava konusu işlemlerde hukuka uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle iptaline karar verilmiştir. Ancak Danıştay yukarıda anılan gerekçelerle Muğla Barosu'nun dava açma ehliyeti olmadığı gerekçesiyle yerel mahkeme kararını bozmuştur.⁴⁰ Muğla Barosu'nun, uyuşmazlık konusu taşınmazın doğal ve arkeolojik sit alanı olduğu, günübürlük tekne turlarının uğrak yeri olduğu, bir kısım canlıların üreme ve yaşam alanı olduğu ve özelleştirmenin bu nedenle kamu yararına aykırı olduğu iddiasıyla, Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun kararıyla özelleştirme kapsam ve programına alınan Maliye hazinesi adına kayıtlı taşınmazın satışına ilişkin ihale işleminin iptali istemiyle açmış olduğu davada ise, dava konusu ihale işleminin davacı Baro'nun doğrudan tüzel kişiliğinin hak ve menfaatlerini etkilemediği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar veren Danıştay On Üçüncü Dairesi'nin kararı,⁴¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun kararı⁴² ile onanmıştır. Kanaatimizce, doğal ve arkeolojik sit alanı olduğundan dolayı kamu yararına aykırı olduğu düşünülen söz konusu alanın özelleştirilme işleminin iptalini istemekte, davacı baro başkanlığının kişisel, güncel ve meşru bir menfaati bulunmaktadır.

Samsun ili, Terme ilçesi sınırları içinde kurulması planlanan "Samsun Doğalgaz Kombine Çevirim Santrali Projesi" için çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı verilmesine yönelik işlemin iptali istemiyle Samsun Barosu Başkanlığı tarafından açılan davada, yerel mahkeme tarafından süre aşımı nedeniyle davanın reddine karar verilmiş olmasına rağmen, Danıştay tarafından yukarıda belirtilen gerekçelerle Samsun Barosu'nun dava açma ehliyeti olmadığı kabul edilerek, davanın ehliyet yönünden reddedilmesi gerektiği belirtilmiş ve yerel mahkeme kararının bozulmasına karar verilmiştir.⁴³

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından, Zeytinciliğin İslahı, Yabancılarının Aşılattırılmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 1. maddesi ile eklenen, "zeytinlik saha" tanımının ve 2. maddesinin iptali istemiyle İzmir, Antalya, Aydın, Ba-

⁴⁰ Danıştay 14. Dairesi'nin 31.02.2012 tarih E.2011/14451, K.2012/314 sayılı kararı

⁴¹ Danıştay 13. Dairesi'nin 21.06.2016 tarih ve E. 2012/3357, K. 2016/2716 sayılı kararı.

⁴² Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 28.09.2017 tarih ve E. 2016/4786, K. 2017/2860 sayılı kararı.

⁴³ Danıştay 14. Dairesi'nin 27.12.2012 tarih E.2011/15104, K.2012/10134 sayılı kararı.

İkiesir, Bursa, Çanakkale, Manisa, İzmir ve Muğla Barosu Başkanlıklarının açtıkları davada Danıştay 8. Dairesi tarafından yukarıda ifade edilen benzer gerekçelerle dava konusu Yönetmelik ile davacılar arasında kişisel ve güncel bir menfaat ilişkisi bulunmadığına ve davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir.⁴⁴

Edirne Barosu'nun açmış olduğu bir başka davada, Ergene Havzası'nın su toprak, orman ve çevresel değerlerine yönelik olarak yapılan 1/100 000 ölçekli çevre düzeni planı revizyonunun, davacı baronun hak ve menfaatlerini etkilemediği⁴⁵, "Zeytin İşleme ve Zeytin yağı Üretim Tesisi Projesi" ile ilgili olarak Bursa Valiliği'nce verilen "ÇED Gerekli Değildir" kararına karşı Bursa Barosu'nca açılan davada davacının dava konusu işlemle meşru, kişisel ve güncel bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı⁴⁶ gerekçelerine dayanılarak davaların ehliyet yönünden reddine kararlar verilmiştir.

Görüldüğü üzere, Danıştay'ın ilgili dairelerinin farklı zamanlarda verdikleri çelişkili kararları bulunmaktadır. Bu çelişkinin giderilmesi için söz konusu davalarda en fazla davacı sıfatını taşıyan Bursa Barosu'nun başvurusu üzerine, Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu'nun vermiş olduğu karar konuyla ilgili son noktayı koymuştur. Kararda, "*Dilekçenizde her ne kadar çevre ve imar uygulamaları hakkındaki davalarla ilgili olarak baroların dava açma ehliyetinin olup olmadığı konusunda Danıştay Daire kararları ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu kararları arasında içtihat farklılığı bulunduğu belirtmekte iseniz de, son dönemlerde çıkan kararlar incelendiğinde çevre ve imar uygulamaları hakkındaki uyuşmazlıklarla ilgili olarak Danıştay Altıncı Dairesi'nce, Danıştay On Dördüncü Dairesi'nce ve Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nca baroların dava açma ehliyetlerinin olmadığı yönünde kararlar verildiği, dolayısıyla Danıştay Altıncı Dairesi ve Danıştay On Dördüncü Dairesi ile Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nca verilen kararlar arasında istikrarın sağlandığı görülmektedir. (Danıştay Altıncı Dairesi'nin 24.04.2012 tarih ve E. 2011/8568, K.2012/1945)*

⁴⁴ Danıştay 8. Dairesi'nin 08.07.2012 tarih E.2012/5253, K.2012/5939 sayılı kararı.

⁴⁵ Danıştay 6. Dairesi'nin 27.06.2012 tarih ve E.2010/1097, K.2012/3815 sayılı kararı.

⁴⁶ Danıştay 14. Dairesi'nin 14.12.2017 tarih ve E.2017/1294, K.2017/7054 sayılı kararı.

Açıklanan nedenlerle, belirttiğiniz konulardaki kararlarda belli bir yön izlendiği anlaşıldığından konunun İçtihadı Birleştirme Kuruluna sevkine gerek görülmemiştir.”⁴⁷ gerekçesine dayanılmıştır.

Yukarıda belirtilen kararlar göstermektedir ki, idari yargı baroların anılan konularında korunacak bir menfaatlerinin olmadığını düşünmektedir. Barolar, mesleki bir örgüt olmanın ötesinde hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak gibi bir işlev yüklenmişlerdir. Dolayısıyla, diğer meslek örgütlerinden farklı bir konuma sahip oldukları, özellikle çevre hakkının Anayasa’da düzenlenen bir hak olduğu göz önünde bulundurularak, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda coğrafi alanla bağlı kalınmayarak dava açma ehliyetinin geniş yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca yukarıda da vurgulandığı üzere, Çevre Kanunu’nun 30. maddesinde, çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkesin, ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebileceği hükme bağlanmıştır. Bu nedenle, çevre sorunlarına neden olabilecek nitelikte bir işlemlerde uyuşmazlık konusu işlemlerin iptalini istemek konusunda, baroların menfaatlerinin bulunduğu kabul edilmesi gerektiği açıktır.

4.3. Dernek ve Vakıflar

Yukarıda açıklandığı ve bir kez vurgulanması gerektiği üzere, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetimini amaçlayan iptal davasının görülebilmesinin ön koşullarından biri olan “dava açma ehliyeti” her idari işleme karşı herkes tarafından iptal davası açılması dolayısıyla idari işlemlerde istikrarsızlığa neden olmaması ve idarenin buna bağlı olarak olumsuz etkilenmemesi için, dava konusu edilecek işlem ile dava açacak kişi arasında belli ölçütler çerçevesinde menfaat ilişkisinin varlığını ifade etmektedir.

Bu çerçevede “dernek ve vakıfların menfaatleri” nasıl değerlendirilmelidir? Çevrenin, tarihi ve kültürel değerlerin korunması amacı-

⁴⁷ Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu’nun 27.03.2013 tarih ve 2012/141642 sayılı kararı.

la kurulmuş birçok dernek ve vakıf bulunmaktadır. Bunların kuruluş amaçlarıyla sınırlı olmak üzere dava açabilmeleri gerektiğine ilişkin içtihat oluşmuştur. Her olay ve davada, idari işlem ile dava açacak kişi arasında öngörülen sübjektif ehliyet koşulu olarak menfaat ihlalinin kişisel, meşru ve güncel bir menfaat olması şartı, mahkemelerce değerlendirilip takdir edildiğinden, bu konuya ilişkin değerlendirme de mahkemelerce yapılmaktadır. Yargı mercileri, barolara ya da meslek odalarına kanunla verilen yetkileri kabul etmelerine rağmen, belli bir amaç için kurularak tüzüğüne de bu amaç doğrultusunda bir hüküm konulabilen dernek ve vakıfların menfaatleri konusuna daha tereddütle yaklaşmaktadır. Zira menfaat ilişkisini kurabilmek ve dava açma ehliyetini kazanabilmek amacıyla dernek ve vakıfların tüzüklerinde bu doğrultuda değişiklik kolaylıkla yapılabilmektedir. Tüzük değişikliğine ilişkin bu düzenleme bir yasal değişikliği gerektirmemektedir. Bu nedenle, tüzel kişiliğin kuruluş amacı ile idari işlem arasında öngörülen sübjektif ehliyet koşulu olarak menfaat ihlalinin kişisel, meşru ve güncel bir menfaat olarak kabul edilemeyeceğine ilişkin yargı kararları genel bir içtihat kazanmıştır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, mahkemeler, dernekler ile odaların kuruluş düzenlemeleri ile ilgili olarak bir karşılaştırma yaparak derneklerin menfaat ilişkisine yorum getirmektedir. Örneğin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca onaylanarak 2012 tarihinde askıya çıkarılan, Mardin-Siirt-Batman-Şırnak-Hakkâri Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın iptali istemiyle açılan davada Danıştay; "... Dernekler, üyelerinin ve temsil ettikleri kişilerin ortak çıkarlarını korumak ve dayanışmalarını sağlamak üzere kurulan özel hukuk tüzel kişileri olup, amaçları ve faaliyet alanları kendilerince hazırlanan tüzüklerle belirlenmektedir. Oysa kendi üyelerinin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla kanunla kurulmuş sendika ve meslek birliklerinin kanunda belirtilen kuruluş amaçlarına yönelik olarak dava açabilme hakkı yasalar tarafından verilmektedir. Derneklerin, doğrudan dernek tüzel kişiliğinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konularda iptal davası açabilecekleri açık olmakla birlikte, bu kapsamı aşan konularda sırf tüzüğünde hüküm bulunduğu bahisle dava ehliyetinin mevcut olduğunun kabulüne hukuken olanak bulunmamaktadır." kararını vermiştir.⁴⁸

⁴⁸ Danıştay 6. Dairesi'nin 18.03.2013 tarih E.2012/5466, K.2013/1751 sayılı kararı.

Çağdaş Başkent Ankara Derneği'nin⁴⁹ açmış olduğu imar planı değişikliğine ilişkin bir davada; "... *dava konusu işlemlerin doğrudan doğruya dernek tüzel kişiliğinin hak ve çıkarlarını etkilemediği, davacı dernek tarafından hazırlanan dernek tüzüğü'nün de, davacıya hukuken böyle bir hak tanımayacağı hususu dikkate alındığında, davacı derneğin dava konusu işlemlerin iptalini istemesinde hukuken korunması gereken bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı kuşkusuzdur.*" kararına hükmedilmiştir.⁵⁰

Bahse konu derneğin, Belediye Meclisi'nin 1/5000 ölçekli Güney-park Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı Sınır Değişikliği kararının iptali istemiyle açtığı davada, Ankara 5. İdare Mahkemesi'nce; yapılan plan değişikliğinde şehircilik ilkeleri ile planlama esaslarına uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiş;⁵¹ kararın temyizi üzerine Danıştay; dava konusu işlemlerin doğrudan doğruya dernek tüzel kişiliğinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konularda iptal davası açabilecekleri, bu kapsamı aşan konularda salt tüzüğünde hüküm bulunduğu bahisle dava ehliyetinin mevcut olduğunun kabulüne hukuken olanak bulunmadığı, dava konusu işlemlerin doğrudan doğruya dernek tüzel kişiliğinin hak ve çıkarlarını etkilemediği ve hukuken korunması gereken bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı gerekçesiyle İdare Mahkemesi kararını bozmuştur.⁵² Ancak idare mahkemesinin kararında ısrar etmesi üzerine, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun "... *Davacı derneğin kuruluş amacı dikkate alındığında; Ankara kentini şehircilik, imar ve çevre yönünden etkileyecek nitelikte bulunduğu sonucuna varılmıştır*" kararı ile idare mahkemesi kararı onanmıştır.⁵³

⁴⁹ Dernek Ana Tüzüğü'nün 2. maddesinde derneğin amaçları arasında Başkent Ankara'da çağdaş yaşamı gerçekleştirecek kent ve kentli bilincini oluşturmak ve bu amaçla faaliyette bulunmak; Ankara'da yapılan ve yapılacak olan planlama ve imar uygulamalarında, şehircilik ilkeleri, kamu yararı, hizmet gerekleri ve imar mevzuatına uygunluğu sağlamada girişimlerde bulunmak; noktasal bazda yoğunluk ve kullanım kararı değişikliği getirilerek kamu yararı ve Ankara halkının çıkarlarının gözetilmediği, rant sağlamaya yönelik planlama, proje değişiklikleri ve her türlü imar ve benzeri uygulamalara engel olmak; kamu kullanımına ayrılan ve herkesin yararlanması gereken alanların gerçekten bu amaca hizmet etmesi için çalışmalar yapmak; Dernek amacını gerçekleştirmek için dava açmak konuları bulunmaktadır.

⁵⁰ Danıştay 6. Dairesi'nin 19.12.2011 tarih ve E. 2011/5199, K. 2011/5374 sayılı kararı.

⁵¹ Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 23.11.2007 tarih ve E.2007/1474, K. 2007/1816 sayılı kararı.

⁵² Danıştay 6. Dairesi'nin 15.04.2013 tarih ve E. 2011/4852, K. 2013/2631 sayılı kararı.

⁵³ Danıştay İdari dava Daireleri Kurulu'nun 04.02.2015 tarih ve E.2014/331,

Çağdaş Başkent Ankara Derneği'nin benzer idari işlemlere karşı açmış olduğu davalarda Danıştay 6. Dairesi'nin vermiş olduğu kararlar arasında çelişki olduğundan, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bu çelişkiyi giderecek bir sonuca ulaşmıştır. Kurulun söz konusu kararında, Çağdaş Başkent Ankara Derneği'nin, kuruluş amacı dikkate alındığında, Ankara kentini şehircilik, imar ve çevre yönlerinden etkileyecek nitelikte bulunan plan değişikliğine karşı açılan davalarda sübjektif ehliyetinin (menfaat koşulu) bulunduğu sonucuna varılmıştır.⁵⁴

Farklı bir değerlendirmenin yapıldığı daha yeni bir kararda ise, "... Vakıflarca dava açılabilmesi için vakıf senedinde ayrıca ve açıkça dava açma yetkisinin belirtilmiş olması şart olmayıp, hukuken bir kişilik sahibi olan vakıfların amaçlarının gerektirdiği durumlarda dava açabileceklerini kabul etmek gerekmektedir." gerekçesine dayanılarak Çamlıhemşin bölgesinin çevre, doğal güzellik ve kültürünü korumak ve tanıtmak amacıyla kurulan Çamlıhemşin- Hemşin Vakfı'nın, yol genişletmeye ilişkin projelerde, dava konusu işlemle kişisel, meşru ve güncel bir menfaat ilişkisinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.⁵⁵

Bir başka derneğin açtığı iptal devasında ise, imar hukukunda dava ehliyetinin, salt hemşeri veya vatandaş sıfatıyla dahi dava açılmasına olanak sağlayacak biçimde geniş yorumlanmasının kabul edilebileceği haller bulunduğu, ancak bireysel menfaatin ihlal edilmediği halde, çevresel duyarlılık ve kamusal menfaat nedeniyle dava açılması durumunda, bu misyonun bir dernek tarafından üstlenilmesinin, anılan derneğin tarihçesi, şehircilik ve çevrecilik yönünden yaptığı ve yürüttüğü tüm faaliyet ve çalışmaları ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Salt dava ehliyeti yaratabilmek için dernek kurulamayacağı ve bu yolda bir irdeleme yapılmasının zorunluluğu

K.2015/178 sayılı kararı.

⁵⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 04.02.2015 tarih ve E. 2013/2174, K. 2015/194; E. 2013/243, K. 2015/193; E. 2013/2463, K. 2015/192; E. 2013/2465, K. 2015/191; E. 2013/2457, K. 2015/190; E. 2013/2461, K. 2015/189; E. 2013/3508, K. 2015/188; E. 2013/2462, K. 2015/187; E. 2013/2464, K. 2015/186; E. 2013/2456, K. 2015/185; E. 2013/2453, K. 2015/184; E. 2013/2454, K. 2015/183; E. 2013/2211, K. 2015/182; E. 2013/3799, K. 2015/181; E. 2012/1849, K. 2015/180; E. 2013/4616, K. 2015/179; E. 2014/331, K. 2015/178; E. 2014/328, K. 2015/176; E. 2013/452, K. 2015/175; E. 2013/24, K. 2015/174; sayılı kararları.

⁵⁵ Danıştay 6. Dairesi'nin 06.12.2016 tarih ve E. 2016/8909, K. 2016/8078 sayılı kararı.

yönündeki yargı kararları nedeniyle, derneklerin çevre, planlama, şehircilik, imar gibi konularda dava açma ehliyetlerinin bulunup bulunmadığı değerlendirmesinin yukarıdaki açıklamalar ve kararlar çerçevesinde yapılması gerekecektir.

Bu bağlamda, kent ve kentli bilincini oluşturmak ve tüzüğünde sayılan diğer amaçları gerçekleştirmek için faaliyetlerde bulunan derneklerin açtıkları davalara bakıldığında genel olarak olumsuz sonuçlara varıldığı görülmektedir. Örneğin bir derneğin "hemşeri sıfatına dayanarak dava açabilecek tüzel kişi olarak da nitelendirilemeyeceği" düşüncesi ile menfaatinin olduğu kabul edilmemiştir⁵⁶. Aynı şekilde Doğa Derneği'nin, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na onaylanan, Mardin-Siirt-Batman-Şırnak-Hakkâri Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, plan hükümleri ve plan açıklama raporuna karşı açtığı davada, Danıştay tarafından söz konusu işlemlerin doğrudan doğruya dernek tüzel kişiliğinin hak ve çıkarlarını etkilemediği, dernekler tarafından hazırlanan dernek tüzüğünün de davacıya hukuken böyle bir hak tanımayacağı, davacı derneğin de dava konusu işlemlerin iptalini istemekte hukuken korunması gereken bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı kararına varılmıştır.⁵⁷

Greenpeace ile ilgili bir karara göz attığımızda ise, farklı bir değerlendirme ile karşılaşırız. Bilindiği üzere, Greenpeace özellikle çevrenin korunması amacıyla kurulmuş uluslararası bir dernektir ve uzun yıllardır bu konuya hizmet etmektedir. Uyuşmazlık konusu olayda, çevre sorunlarına sebep olan her tür idari veya özel işlem, eylem, karar, uygulamaya karşı her türlü hukuki girişimlerde bulunmak

⁵⁶ Danıştay 6. Dairesi'nin E.2006/8004, K.2007/2796 sayılı kararı.

⁵⁷ Danıştay 6. Dairesi'nin 18.03.2013 tarih ve E.2012/5466, K.2013/1751 sayılı kararı. Ancak kararın karşı oyunda haklı olarak belirtildiği üzere: Doğa Derneği'nin, Tüzüğü'nün 3. maddesinde, Dünyamızın ve Ülkemizin doğasını, biyolojik çeşitliliğini, ekolojik süreçlerini ve ekolojik bütünlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak tanımaya, tanıtmaya ve korumaya katkıda bulunmak, başta ülkemiz olmak üzere Dünya ölçeğinde ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturulması, doğanın dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamayı desteklemek Derneğin amacı olarak sayılmış, 4.1 maddesinde ise doğal kaynakların, biyolojik çeşitliliği ve kültürel miras dahil diğer çevre değerlerinin araştırılmasına ve korunmasına katkıda bulunmak ve gerektiğinde hukuki mücadele yürütüp davalar açmak veya açılmı ş bulunan davalara müdahil olmak Derneğin faaliyetleri arasında sayıldığından uyuşmazlığa konu davada menfaat ilişkisinin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

amacı ile kurulan Greenpeace Derneği'nin bu amacına bağlı olarak, Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesine ilişkin Çevresel Etki Değerlendirmesi Başvuru Dosyasının uygun hazırlanmadığı ileri sürülerek ÇED Yönetmeliği'nin 8/2 maddesi uyarınca proje sahibi şirkete iadesi istemiyle yapılan başvuru işleminin, derneğin tüzüğünde belirtilen faaliyet alanı ve amaçlarını doğrudan etkileyen nitelikte bir işlem olması nedeniyle dava konusu işlem güncel ve meşru bir menfaat bağı olan davacı Greenpeace Derneği'nin dava açma ehliyetinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.⁵⁸ Aynı şekilde TEMA Vakfı'nın açmış olduğu iptal davaları da kabul edilmektedir.

Derneklerin şubelerinin dava açma ehliyeti hususunda ise Danıştay olumsuz karar vermiştir. Çevrenin korunmasına ilişkin bir Danıştay kararında, tüzel kişilerin dava ehliyetinin, ilgili yasalar ve tüzükleri uyarınca gerekli organlara sahip olmaları ile başlayacağı, derneklerde ise yönetim kurulunun derneği temsil ve yönetim ile ilgili işlerin yürütülmesinde yetkili ve görevli zorunlu organ olduğu belirtilerek, derneklerin sahip oldukları fiil ehliyetini merkez yönetim kurulu aracılığıyla kullanabileceklerinin kabulü gerektiği ifade edilmiştir. Bu durumda Dernekler Kanunu'nda dernek şubelerine özel olarak derneğin görevlerini yerine getirme konusunda hak ve yetki tanınmaması, merkez yönetim kurulunca verilecek olan işleri yapabilecekleri, ayrıca dernek tüzüğüne göre derneği temsile yetkili organın yönetim kurulu olması nedeniyle, davacı Atatürkçü Düşünce Derneği Sinop Şubesi'nin ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Sinop Şubesi'nin tek başına dava açma ehliyetlerinin bulunmadığı kararına varılmıştır.⁵⁹

5. Siyasi Partiler

Danıştay genel olarak siyasi partilerin idari yargıda iptal davasını açma konusunda menfaatlerinin olmadığı görüşündedir. Örneğin, Sinop-Gerze ilçesinde, ithal kömürle çalıştırılacak elektrik üretim tesisi kurmak üzere termik –konvansiyonel elektrik enerjisi üretim lisansı verilmesine ilişkin Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararının iptali

⁵⁸ Danıştay 14. Dairesi'nin 24.10.2013 tarih ve E.2012/9094, K.2013/7096 sayılı kararı.

⁵⁹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2015/4558, K.2017/3836 sayılı kararı.

istemiyle açılan davada Danıştay On Üçüncü Dairesi,⁶⁰ davacıardan Cumhuriyet Halk Partisi Sinop İl Başkanlığı ile Demokratik Sol Parti Sinop İl Başkanlığı'nın, faaliyet konusu itibarıyla konuyla ilgisi bulunmayan parti il teşkilatları olduklarından bahisle, işleme karşı dava açmakta menfaatleri bulunmadığı ve dava açma ehliyetlerinin olmadığı kararına varmıştır.⁶¹

Ancak bu konuda farklı kararlar da bulunmaktadır. Mersin İli, Gülnar İlçesi, Büyükeceli Beldesinde yapımı planlanan "Akkuyu Nükleer Güç Santrali (Nükleer Güç Santrali, Radyoaktif Atık Depolama Tesisi, Rıhtım, Deniz Dolgu Alanı ve Yaşam Merkezi)" projesi hakkında verilen "Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Olumlu" kararının iptali istemiyle Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi tarafından açılan davada, davalı idarece davacının dava konusu işlemin iptalini istemekte hukuken korunması gereken bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı, bu nedenle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerektiği iddiasında bulunmuş olmasına rağmen, bu iddia yerinde görülmeyerek Mahkemece dava görülmüştür.⁶²

Yine aynı siyasi partinin diğer davacılarla birlikte, atık akümülatörden ve hurda kurşundan geri kazanım faaliyetinde bulunan şirkete ait fabrika sahasındaki radyoaktivite bulaşmış atıklar ile tehlikeli atıkların fiziksel yöntemlerle ayıklanması projesi için verilen "ÇED Gerekli Değildir" kararının iptali istemiyle açılan dava da, ehliyet yönünden reddedilmemiş ve dava görülmüştür.⁶³ Kanaatimizce ülkeyi yönetmeye aday siyasi partilerin, çevre ve enerji politikasıyla ilgili bir işlemin iptalini istemekte ve bu amaçla dava açmakta menfaati bulunmaktadır.

6. Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetimler

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 23. maddesinin 5. fıkrasında mülkî idare amirinin hukuka aykırı gördüğü belediye meclis kararları aleyhine idarî yargıya başvurabileceği öngörülmüş idi.⁶⁴ Ancak,

⁶⁰ Danıştay On Üçüncü Dairesi'nin 29.04.2015 tarih ve E.2009/2944, K.2015/1667 sayılı kararı.

⁶¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2015/4558, K.2017/3836 sayılı kararı.

⁶² Danıştay 14. Dairesi'nin 23.11.2017 tarih ve 2015/5187, K.2017/6259 sayılı kararı.

⁶³ Danıştay 14. Dairesi'nin 20.01.2016 tarih ve E.2015/6647, K.2016/115 sayılı kararı.

⁶⁴ Maddenin birinci fıkrasında, Belediye başkanının, hukuka aykırı gördüğü meclis

Anayasa Mahkemesi'nce anılan kuralın, merkezi idarece Anayasa'nın 127. maddesinde çizilen çerçeve içinde kullanılması gereken, idarenin bütünlüğü ilkesinin gerektirdiği bir vesayet yetkisini içermediği sonucuna varılmıştır.⁶⁵ Söz konusu kanuni düzenleme ve Anayasa Mahkemesi kararı dikkate alındığında, Devlet tüzel kişiliğini temsil eden mülki amirin, belediye meclis kararına karşı dava açıp açamayacağı hususunun değerlendirilmesi sonucunda Danıştay; bulunduğu yerleşim birimindeki tüm kamu personelinin başı, yerleşim biriminde kamu hizmetlerinin yürütümünden, kamu düzeninin sağlanmasından ve kanunların uygulanmasından sorumlu konumda bulunan mülki amirin, il ya da ilçe halkının bütününe ilgilendiren konularda hukuka aykırı olduğunu düşündüğü işlemler aleyhine dava açabilmeye ehil olduğuna karar vermiştir. Kararda; *"Mülki idare amirinin hukuka aykırı gördüğü kararlar aleyhine idari yargıya başvurulabilme yetkisi her ne kadar Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ise de, iptal kararının gerekçesi dikkate alındığında, mahalli idarelerin "mahalli" niteliği aşan kamu hizmetlerine ilişkin iş ve işlemlerine karşı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesi kapsamında sübjektif dava ehliyeti bulunan mülki idare amiri tarafından dava açılabilceği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla mülki idare amirlerinin kamu yararına aykırı gördükleri belediye meclis kararlarına karşı dava açma ehliyetlerinin olmadığı kabulü, anılan Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesinde belirtilen hususlara aykırı bir sonuç doğuracaktır."*⁶⁶ gerekçesine dayanılmıştır. Bu çerçevede, imar uygulamaları konusunda önemli uygulamalara yön veren ve uygulamada büyük çıkar çatışmalarına yol açabilen belediye meclis kararlarının, mülki idare amirleri tarafından hukuka aykırı olduklarından bahisle iptal edilmeleri için idari yargıya götürülebilmesinin çok önemli bir yol olduğu düşünülmektedir.

kararlarını, gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere beş gün içinde meclise iade edebileceği; ikinci fıkrasında, yeniden görüşülmesi istenilmeyen kararlar ile yeniden görüşülmesi istenip de belediye meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen kararların kesinleşeceği, üçüncü fıkrasında Belediye başkanının, meclisin ısrarı ile kesinleşen kararlar aleyhine on gün içinde idari yargıya başvurabileceği, dördüncü fıkrasında kararların kesinleştiği tarihten itibaren en geç yedi gün içinde mahallin en büyük mülki idare amirine gönderileceği, mülki idare amirine gönderilmeyen kararların yürürlüğe girmeyeceği hükümleri düzenlenmiştir.

⁶⁵ Anayasa Mahkemesi'nin 04.02.2010 tarih ve E.2008/27, K.2010/29 sayılı kararı.

⁶⁶ Danıştay 6. Dairesi'nin 09.05.2013 tarih ve E.2012/5498, K.2013/3281 sayılı kararı.

Diğer taraftan Belediye Başkanlıklarının çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda dava açıp açamayacakları da önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Danıştay, Belediyelerin ancak kendilerine ait taşınmazlar yönünden tesis edilen işlemlere yönelik dava açabileceğine ilişkin içtihat oluşturmuştur.⁶⁷ Ancak İstanbul ve Tekirdağ illeri sınırları içerisinde kurulacak olan termik santralin inşası amacıyla bazı taşınmazların Elektrik Üretim Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü tarafından acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararının iptali istemiyle açılan davada Danıştay, davacı belediyenin dava açma ehliyetinin bulunmadığına karar vermiştir.⁶⁸ Gerekçede, uyuşmazlığa konu kamulaştırma sahası içerisinde belediyenin taşınmazının bulunmadığı, kamulaştırma işlemlerinin Belediyenin tüzel kişiliğini doğrudan ilgilendiren bir konu olmadığı, söz konusu Bakanlar Kurulu Kararının subjektif konular ile imar planı gibi genel düzenleyici işlemler dışında, mülkiyet hakkı ile ilgili olduğu ve sadece ilgisine dava açma hakkı tanıyan bireysel işlem kimliği taşıdığı hususlarına dayanılmıştır. Ancak kanaatimizce bu karar doğru değildir. Bilindiği üzere, bir termik santralin çevreye zarar verme olasılığı yüksektir. Çevreyi korumak ile görevli bulunan belediyenin, kamulaştırılacak alanda taşınmazı bulunmasa dahi, ilçede yaşayan halkın hak ve menfaatlerini korumakla görevli olduğu hiç kuşkusuzdur. Bu nedenle de dava açmakta hukuki menfaati bulunduğu açıktır. Anayasa'nın 56. maddesi de bunu öngörmektedir.

Farklı bir değerlendirmenin yapıldığı bir başka kararında Danıştay, davacı belediyenin ikamet ettiği Çankaya ilçesi sınırları içinde bulunan ve mevcut imar planına göre şehirde yaşayan herkesin kullanımına açık ve mülkiyeti kamuya ait olan park alanında kaldığı anlaşılan uyuşmazlık konusu alanda belediye hizmet binası yapılmasının mevzuata aykırı olduğu iddiasıyla açmış olduğu davanın kamu yararını yakından ilgilendirdiğinden bahisle davacı belediyenin belde sakini olduğu düşüncesi ile dava açma ehliyeti olduğuna karar vermiştir.⁶⁹ Belde sakini olarak dava açmak için menfaati bulunan beledi-

⁶⁷ Danıştay 6. Dairesi'nin 10.10.2017 tarih ve E.2017/868, K.2017/7305 sayılı kararı.

⁶⁸ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 19.02.2018 tarih ve E.2018/513, K.2018/513 sayılı kararı.

⁶⁹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 25.10.2017 tarih ve E.2015/3166, K.2017/3248 sayılı kararı.

yenin, Belediye Kanunu ile verilmiş görev ve sorumluluğunun yerine getirilmesi amacıyla hukuka aykırı gördüğü işlemler için dava açma menfaatinin bulunmadığını sonucuna varmak kanaatimizce adil ve hukuki değildir. Zira hem Anayasa'nın 56. maddesi hükmü, hem de Belediye Kanunu ile Çevre Kanunu'nun açıkça verdiği yetkiler bunu gerektirmektedir.

6.1. Kent Konseyleri

Kent Konseyleri, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesinde⁷⁰ düzenlenmiştir. Maddede öngörülen amaçları gerçekleştirmek için, halkın yönetime katılımını sağlayacak bir sistemin kurulması ve halkın kendi sorunlarına sahip çıkmasını ve katılımcı bir demokrasiyi gerçekleştirmeyi hedefleyen yapılardır. Ancak Kanun'un belirlediği bu amaçlara ulaşılabilmesi uygulamada çok da mümkün olamamıştır. 1992 yılında Birleşmiş Milletler Rio Yeryüzü Zirvesinde kabul edilen "Yerel Gündem 21" çerçevesinde yapılanmış olan kent konseyleri, Yerel Gündem 21 sürecinde, "kentine sahip çıkma", "aktif katılım" ve "çözümde ortaklık" ilkeleri çerçevesinde, kentleri sürdürülebilir geleceğe taşıyan bir "ortaklık modeli" olarak yerel düzeyde demokratik katılımın yaygınlaştırılmasını, hemşehrlik bilincinin geliştirilmesini, çok-aktörlü ve çok-ortaklı yönetim biçiminin benimsenmesini sağlamaktadır.⁷¹ Bu kadar önemli işlevleri olan kent konseylerinin, kenti ve kentliyi ilgilendiren konularda iptal davası açma ehliyetleri var mıdır? Öncelikle belirtmek gerekir ki belediye bünyesinde yer alan kent konseylerinin ayrı tüzel kişilikleri bulunmamasına rağmen dava açabilecekleri düşünülmektedir. Zira Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurul

⁷⁰ Madde 76- Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrlik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır.

Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasî partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar.

Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

⁷¹ Sadun Emrealp, Yerel Gündem 21, İstanbul 2005, IULA-EMME Yayını, s.176.

Kararı uyarınca, idare hukuku alanında dava ehliyetinin ancak gerçek ve tüzel kişilere tanındığı hususunda kısıtlayıcı bir kural bulunmadığı, idarede birçok merci ve organın tüzel kişilikleri olmamasına karşın kanunen üstlendikleri görev ve yetkiler nedeniyle bu görev ve yetki alanları içinde tasarruf ve dava ehliyetine sahip olduklarını hükme bağlamıştır.⁷²

Kent konseylerinin davacı sıfatını taşıdıkları çok fazla örnek bulunmamaktadır. Bir “Altın Madeni Sahası” projesine ilişkin Valiliğin “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararının hukuka ve mevzuata aykırı olduğu, Anayasa tarafından güvence altına alınmış olan çevrenin korunmasına ilişkin hükümlere uygun düşmediği iddialarıyla açılan davada, birçok davacının yanında Kent Konseyi de davacı konumunda yer almıştır. Danıştay bazı sendika, dernek, tabip odası ve köy muhtarlığının menfaat ilişkisinin bulunmadığına karar vermiş olmasına rağmen, Kırklareli Kent Konseyinin davacı sıfatı kabul edilerek dava ehliyetinin olduğu sonucuna varılmıştır.⁷³ Aynı şekilde Karaburun Kent Konseyi’nin balık çiftliği için verilen “ÇED Gerekli Değildir” kararının iptali için açılan davada ilk derece mahkemesi Kent Konseyinin dava ehliyetinin bulunduğunu düşünerek menfaatin yokluğu dolayısıyla davayı reddetmemiş, uyuşmazlığı çözmüş ve davanın reddine karar vermiştir.⁷⁴

6.2. Köy Tüzel Kişiliği

442 sayılı Köy Kanunu’nun 37/7. maddesi uyarınca da köy tüzel kişiliği adına dava açmak ve açılan davayı takip yetkisi köy muhtarına aittir. Köy muhtarının hukuki bir engelinin çıkması durumunda bu yetki aynı Kanun’un 33/b maddesine göre köy derneğinin seçeceği temsilciye tanınmıştır. Ancak, On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 6360 sayılı Kanun’un 1. maddesinde sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan

⁷² Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu’nun 08.03.1979 tarih ve E. 1971/1, K. 1979/1 sayılı kararı.

⁷³ Danıştay 14. Dairesi’nin 23.02.2016 tarih ve E.2016/166, K.2016/1099 sayılı kararı.

⁷⁴ İzmir Birinci İdare Mahkemesi’nin 24.02.2014 tarih ve E.2012/1291, K.2014/254 sayılı kararı.

köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı oldukları ilçenin belediyesine katılmıştır.

Aynı Kanun'un Geçici 1. maddesinin 13. fıkrasında; "1. maddeye göre tüzel kişiliği kaldırılan belediye ve köylerin mahkemelerde süren davalarında katıldıkları ilçe belediyesi taraf olur" hükmü yer almaktadır.⁷⁵ Ancak kanaatimizce çevre ile ilgili davalarda tüzel kişiliği bulunmasa dahi köy muhtarlığının idari yargıda iptal davası açma konusunda menfaati bulunmaktadır.

Ancak, kalker ocağı ve kırma eleme tesisi kapasite artışı projesi hakkında verilen ÇED olumlu kararının iptali için Adatepe Muhtarlığı adına muhtar tarafından açılan davada; "... tüzel kişiliği bulunmayan mahalle muhtarlığının, davada taraf olma ehliyetinin ve mahalle adına dava açma yetkisinin bulunmaması nedeniyle, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerektiğine" ilişkin bir karar vermiştir.⁷⁶ Yine Fırat nehri Karasu üzerinde yapılması planlanan Kemah Barajı ve Hidroelektrik Santrali HES I ve HES II Projeleri için verilen ÇED Olumlu Kararının iptali talebiyle açılan davada, aşağıda ayrıntılı olarak incelenen istikrar ilkesine değinilerek, projenin etki alanı dışında olduğundan bahisle bazı köy muhtarlıklarının menfaat ihlallerinin bulunmadığı yönünde karar verilmiştir.⁷⁷ Esasen dava konusu ÇED Olumlu Kararının iptal edildiği bu davada, bir Hidroelektrik Santralinin doğada tahribat yaratabileceği öngörülmüş ancak bu tahribatın boyutu, nereleri tam olarak etkileyebileceği kesin bir şekilde açıklanamamıştır. Planlanan santrale yakın bir yörede ikamet etmese bile, yurdunun doğal kaynaklarının tahribinden dolayı kendini sorumlu hisseden ve bunları korumak isteyen herkesin menfaati doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenebilmektedir. Bu nedenle de çevre davalarında menfaat ilişkisi geniş tutulmaktadır. Üstelik çevre sorunlarının idari sınır tanımadığı, bu yerel sorunların tüm ülkeyi hatta tüm dünyayı etkileyen küresel

⁷⁵ Bu hüküm Kanun'un "Yürürlük" başlıklı 36. maddesi uyarınca ilk mahalli idareler genel seçiminin yapıldığı 30.03.2014 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

⁷⁶ Danıştay On Dördüncü Dairesinin 11.05.2016 tarih ve E.2016/741, K.2016/3727 sayılı kararı.

⁷⁷ Danıştay On Dördüncü Dairesi'nin 02.06.2016 tarih ve E.2015/10673, K.2016/4590 sayılı kararı.

ölçekte sorunlara (iklim değişikliği gibi) yol açabileceği de herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Dolayısıyla bazı köylerin diğerlerinden birkaç kilometre uzakta bulunması, bu çevresel sorunlardan etkilenmeyeceği gibi bir sonucu doğurması kanaatimizce doğru değildir. Zira eski tarihli bir kararında Danıştay, Muğla İli Milas İlçesi, Kemerköy mevkiine termik santral kurulmasına ilişkin işlemin iptali talebiyle Gökova Körfezi kıyısındaki dört köyün muhtarlıkları ve bir köy sakininin⁷⁸ açtıkları davalarda, geniş bir yorumla menfaatlerinin ihlal edildiğini kabul ederek dava konusu işlemi esastan incelemiştir. Bu davada bir körfezin çevresindeki köylerin termik santralin yaratabileceği sorunlardan etkilenebileceği sonucuna varılmış olmasına rağmen, termik santralin kurulmasının uygun olacağına (idarenin takdir yetkisi denilerek) karar verilmiştir.

7. Bireylerin Menfaatleri ve Dava Ehliyeti

Bireylerin menfaatleri sadece doğrudan kendilerini ilgilendiren hususlarda mı ihlal edilmektedir? Menfaatin kişisel olması, işlemin doğrudan o kişiye karşı yapılmış olmasını mı gerektirir? İşlemin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgiliyi etkilemesi, ilgilinin bir menfaatini ihlal etmesi anlamına mı gelmektedir? İptal davasına konu olabilecek kesin ve yürütülebilir işlemin, muhatabı üzerinde doğrudan hukuki bir etkisi bulunduğu kabul edilmekle birlikte, onun dışındaki kişiler açısından hukuki etkisinin saptanmasında menfaat ihlali koşulu önemli bir rol oynamaktadır. Bu koşul idari işlemin icrailik özelliğine ilişkin olmasa da, icrai idari işleminden dolayı etkilenenler arasında kimlerin iptal davası açabileceğine dair sınırı belirlemektedir. Bu sınır, aynı zamanda hukuki etkinin de kesileceği noktadır.⁷⁹ Yasa kişisel bir menfaat olması gerektiğini öngörmektedir. Dava konusu işlemin davacının hukukunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi de kişisel menfaati etkilediğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

İmar planlamasının, kamu yararı gözetilerek, kamu düzeni ve yararını koruyan kanunlar çerçevesinde yerleşim birimlerinin fizik-

⁷⁸ Danıştay 10. Dairesi'nin, 24.6.1986 tarihli ve E. 1985/2739, K. 1986/1451 sayılı kararı,

Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 3, 1986, s. 150-157.

⁷⁹ Ayşe Aslı Yücesoy, *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat*, Ankara 2016, Seçkin Yayıncılık, s. 36.

sel mekânlarının şekillenmesi amacıyla yapılması gerekir. Fiziksel mekânların planlanmasının hukuki boyutunu, başta Anayasa olmak üzere İmar Kanunu, diğer ilgili kanunlar ve imar yönetmelikleri ile düzenleyici işlem olduğunda kuşku bulunmayan imar planları oluştururken; fonksiyonel boyutunu ise kamu yararı oluşturmaktadır. Bu bağlamda özellikle alt ölçekli imar planlarını mahalli müşterek ihtiyaç kapsamında görmek mümkün olmakla birlikte; bu planların üst ölçekli planlara uygun olma zorunluluğu da dikkate alındığında bunların “mahalli” boyutu aşan bir niteliği bulunduğu da görülmektedir.

Öte yandan özellikle imar planı, çevresel etki değerlendirmesi kararları, sit ilanına veya derecelendirilesine ilişkin koruma kurulu kararları gibi belli bir kişi veya kişi grubunu değil de tüm toplumu ilgilendiren konularda ehliyet koşulunun Danıştay ve idare mahkemeleri tarafından geniş yorumlandığı ve “hemşeri hukuku” nun dahi menfaat koşulunun varlığı bakımından yeterli kabul edildiği bilinmektedir.

Bu bağlamda, aksi kararlar olmakla beraber genel olarak, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması amacıyla kamu yararını yakından ilgilendiren konularda belde sakini olmak yeterli görülmüştür. Ancak bu şekilde kamu yararını yakından ilgilendirmeyen imar planının iptali talebiyle açılan davalarda il sınırları içerisinde yaşayan bir bireyin vatandaş olarak dava açma ehliyetinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.⁸⁰ Örneğin İstanbul ili Şişli ilçesinde yapılan bir plan değişikliği ile tek parseli yönelik ayrıcalık tanındığı, bodrum katların meskene dönüştürüldüğü, ancak buraların emsale dâhil edilmediği, yoğunluğun gerektirdiği sosyal donatı alanlarının öngörülmediği, artırılan yoğunluğun getireceği nüfus ve trafik artışının, hava ve gürültü kirliliğinin hesaplanmadığı iddiaları ile açılan bir davada “... kamu yararını ilgilendiren genel nitelikte düzenleyici işlem olan dava konusu imar planı tadilatının İstanbul ili Şişli ilçesinde yaşayan ve tadilatın yapıldığı bölgedeki aksı kullanan bir birey olarak davacının menfaatini ihlal ettiği” sonucuna varılmıştır.⁸¹

Çevrenin korunmasına ilişkin ya da imar planı değişikliğine ilişkin işlem kişiyi doğrudan etkilemiyor mudur? Kişisel değil midir?

⁸⁰ Danıştay 6. Dairesi'nin 23.01.2012 tarih ve E.2010/1267, K.2012/195 sayılı kararı.

⁸¹ Danıştay 6. Dairesi'nin 13.09.2012 tarih ve E. 2012/2340, K. 2012/4151 sayılı kararı.

Elbette kişiseldir. O yörede veya şehirde yaşıyorsa, kişiyi doğrudan etkilememesi mümkün değildir. Bir imar planının değiştirilmesinde veya bir yatırımın yapılıp yapılmamasında kimlerin söz sahibi olması gerektiği tartışması önemlidir. Elbette kişi olarak dava açma hakkımızın, menfaatimizin olması gerektiği açıktır. Ancak Danıştay pek çok kararında vurguladığı üzere, herkese iptal davası açma yetkisinin tanınması durumunda, idarenin tüm işlemlerinin dava tehdidi altında olacağını ifade etmektedir. Bu düşünceye göre bu durum, idarinin işleyişini olumsuz yönde etkileyecek ve işlemle ilgisi olmayan kişilerin gereksiz başvuruları sonucunda yargı organlarını meşgul edecektir. Yargının aşırı iş yükü altında kalmasına neden olmayacak şekilde ve aynı zamanda bireysel çıkarın ötesinde kamusal yararı etkileyen idari işlemlerin yargısal denetime tabi olması konusunda bir dengenin sağlanması gerektiği açıktır.

İdari yargının kişisel menfaat kavramını dar ya da geniş yorumlaması, iptal davasının alanını genişletmekte ya da daraltmaktadır. Bireylerin menfaatini tespit ederken Danıştay'ın kullandığı belirli ölçütler bulunmaktadır. Kiracı olma, malik ya da zilyet olma, hizmetten yararlanma, belde sakini olma, vergi yükümlüsü olma, milletvekili olma ve vatandaşlık sıfatı gibi. Diğer bir ifade ile bu sıfatlara dayanılarak, kimi davalarda menfaat ilişkisi kabul edilmekte, kimisinde ise edilmemektedir. Aşağıda bireyler arasındaki bu farklı sıfatlara göre menfaat ilişkisi tartışılmıştır.

7.1. Belde Sakinleri (Hemşehriler)

Danıştay içtihatlarında çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda vatandaş, belde ya da semt sakini sıfatıyla dava açılabileceği kabul edilmiştir. Danıştay genel olarak, planlama sürecindeki hatalara, imar mevzuatı ile planlama ilkelerine aykırılıklara ve planın uygulanması ile birlikte ortaya çıkacak aksaklıklara ilişkin, dolayısıyla bu iddiaların bireysel yararın ötesinde kamusal yararı etkiler nitelikte olan, bu nedenle imar planlarının ve bu planların hayata geçirilmesi anlamına gelen parselasyon işleminin, beldede ikamet etmekte olan davacının menfaatini etkilediğine karar vermektedir.

Hemşerilik ve menfaat ilişkisinin değerlendirildiği ilk önemli davalardan biri, Zafer Park Davası⁸² olarak bilinen, Ankara Belediyesi'nin Danıştay binasının ön cephesindeki Zafer Park'da otopark yapımı nedeniyle ağaç kesimine başlaması sonucu, Danıştay'ın ön cephesindeki parkın kullanım amacının değiştirilmesinin uygulama işlemleri ile dayanağı olan plan değişikliğinin iptali istemiyle Danıştay'ın kırk bir çalışanı tarafından açılan davadır.

Davacılar dilekçede, öncelikle Ankaralı olduklarını⁸³ ve söz konusu parkın işyerleri olan Danıştay Binası'nın ön cephesinde olduğunu, dolayısıyla menfaatlerinin ihlal edildiğini, yeşil alan ile ilgili değişikliğin yapıldığı dönemde yürürlükte bulunan 6785 sayılı Yasa'nın 28 inci maddesinde yeşil alanların tamamının, planlamaya esas alınan nüfus başına yedi metrekareden az olamayacağını öngörüldüğünü; oysa Ankara'da kişi başına düşen yeşil alanın bu miktarın çok altında olduğunu; bu nedenle iptali istenen işlemin planlama esaslarına aykırı olduğunu, ayrıca şehircilik ilkelerine ve kamu yararına da uymadığını iddia etmişlerdir. Yapılan yargılama sonucunda, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin işlemi iptal edilmiş ve temyizi üzerine karar onanmıştır.

İptal kararında; Zafer Park'ın otopark olarak düzenlenmesi halinde trafik açısından büyük sorunlar doğuracağı, çimenlik alanın şehircilik literatüründe yeşil alan niteliği taşımadığından Zafer Park'ın çimlendirilmesinin şehrin yeşil alan gereksinimini karşılamaktan uzak olduğu, önerilen mevzii imar planının Ankara Merkez Bölgesi'nin geleceği göz önüne alınarak makro ölçekte tutarlı kararlar ve bu kararlar doğrultusunda bir fiziksel plan bazından yoksun olduğu, ileride yakın çevre düzenini bozabilecek nitelikler taşıdığı, planın uzantısı olan yapı projesinin mimari bakımdan tutarsız olduğu, çevre yapıların statik emniyeti açısından uygulanmasının sakıncalı olduğu ifade edilmiştir. Menfaat ilişkisinin Danıştay'ca geniş yorumlanmasına örnek olan Za-

⁸² Geniş bilgi için bkz. Zafer Park Dosyası, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, Ankara, 1988.

⁸³ Danıştay hemşerilik ilişkisini, belediye sınırları içinde yaşamayı, menfaat ihlalinin saptanmasında ölçüt olarak kullanmaktadır. Danıştay'ın sırf bir ilde (İzmir ili) yaşıyor olmanın dava ehliyeti için yeterli saydığı ve belediye hizmet alanı içerisinde kalan proje ile ilgili olarak dava açmakta menfaatinin bulunduğu yönündeki kararları önem arz etmektedir. Danıştay On Dördüncü Dairesi'nin 18.05.2016 tarih ve E. 2016/871, K.2016/4156 sayılı kararı.

fer Park Davası, tüzel kişiliği bulunmayan ve belli bir amaç için bir araya gelmiş olan kişilerin (aynı işyerinde çalışıyor olmak) açtıkları bir davadır. Davacıların, Zafer Park'ın çevresindeki bir işyerinde⁸⁴ çalışıyor ve Ankaralı olmalarından ötürü davada menfaat ilişkilerinin bulunduğu kabul edilmiştir.⁸⁵

Menfaat ilişkisinin tartışıldığı ve geniş yorumlandığı diğer bir dava ise "Güven Park Davası" dır. Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin Güvenpark'ın otopark ve çarşı olarak tahsisine ilişkin imar planı değişikliği işleminin iptali istemiyle çevre, şehircilik ve planlama uzmanı üç Ankaralı vatandaşın açtığı davada menfaatlerinin ihlal edildiği kabul edilerek dava görülmüştür.⁸⁶

Nazım imar planında tarım alanında kalan verimli toprakların bulunduğu alanların uygulama imar planı ile konut alanı olarak planlanarak yerleşime açıldığı, Fırat nehrine ait kıyı kenar çizgisi belirlenmeden planların onaylandığı, kamunun kullanımına tahsis edilmesi gereken alanların özel mülkiyete konu edilebilir hale getirildiği, imar uygulamasının yasal prosedüre uyulmaksızın gerçekleştirildiği, söz konusu imar uygulamasının askıya çıkarılmadığı gibi Birecik Kaymakamlığı'nın olumsuz görüşüne rağmen yürürlüğe konulduğu iddialarıyla açılan davada, Danıştay'ca belde ikamet eden davacının menfaatinin bulunduğuna karar verilmiş ve davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin ilk derece mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir.⁸⁷

Diğer taraftan belde sakini olmayan ve İstanbul dışında yaşayan davacının, İstanbul İlinde bulunan Yeşil Göl'ün moloz döküm alanı ilan edilmesine ilişkin işleminin iptalini istediği bir uyuşmazlıkta, çevresel değerlerin korunmasına yönelik kamu yararını yakından ilgilendiren bir işlem olduğundan, anılan davacının dava açma ehliyetinin bulunduğuna karar verilmiş ve çevresel değerlerin korunmasında menfaatinin olduğuna hükmedilmiştir.

⁸⁴ Davacıların Danıştay çalışanları olmalarının, bu davada menfaat ilişkisinin geniş yorumlanmasını sağladığı düşünülebilirse de kanımca bu durum, çevre sorunları ile ilgili davalar açısından bir gelişme ve kazanç olmuştur.

⁸⁵ Danıştay 6. Dairesi'nin 16.12.1986 tarih ve E.1986/1323, K.1986/1135 sayılı kararı.

⁸⁶ Danıştay 6. Dairesi'nin, 9.5.1988 tarihli ve E. 1988/477, K. 1988/646 sayılı kararı, *Danıştay Dergisi*, Yıl: 19, Sayı: 72-73, 1989, s. 345-348.

⁸⁷ Danıştay 6. Dairesi'nin 11.06.2013 tarih ve E.2012/2294, K.2013/4129 sayılı kararı.

Benzer şekilde, İSKİ İçmesuyu Havzaları Yönetmeliği'nin 6. maddesinin 9. fıkrasının (g) bendinde "dere ıslah alanı" ile ilgili koruma anlayışına aykırı olarak yapılan bir değişikliğe karşı açılan davada; davacının ilgili derelerin bulunduğu yerde veya yakınında mülkiyetinde veya zilyetliğinde bir taşınmaz bulunmadığı, dava konusu işlem ile davacı arasındaki olması gereken ehliyet koşulunun sağlanamadığı gerekçesiyle Mahkemece davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiş, ancak dava konusu işlemin çevresel değerlerin ve su kaynaklarının korunmasına yönelik kamu yararını yakından ilgilendiren bir işlem olarak objektif nitelik taşıdığı, sübjektif menfaat koşulu içerisinde değerlendirilemeyeceği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddi yolundaki temyize konu mahkeme kararı bozulmuştur.⁸⁸

Belde sakini olmayanların dava açmasında menfaati olmadığına ilişkin kararların Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Kararları olduğu dikkat çekmektedir. Esasen ÇED çevrenin korunmasındaki en önemli araçlardan birisidir. Bu konuda belde sakinlerinin projenin yapımıyla ilgili kararların iptali talebiyle açtıkları davalarda menfaatinin bulunmadığı yönündeki kararlar kanaatimizce doğru değildir. Danıştay son dönemde "istikrar ilkesi"ne aykırı olabileceği gerekçesine dayanmaktadır. Örneğin, çevreyi ilgilendiren projelerin yapımının planlandığı yörede ikamet etmeyen ya da o yörede taşınmazları bulunmayanların, bu projelere verilen ÇED kararlarının iptali istemiyle dava açma ehliyetlerinin varlığının kabulü, bu tür idari işlemlerin ve bu işlemler üzerine yatırım planlayanların sürekli olarak dava tehdidi ile karşı karşıya kalmaları sonucunu doğuracağına ve bu durumun istikrar ilkesine aykırı olacağına karar vermiştir.⁸⁹ Aynı gerekçeye dayanılarak, Alakır Çayı üzerinde yapılması planlanan Dereköy Regülatörü ve HES projesi için verilen ÇED kararının iptali istemiyle açılan davada da menfaat ihlalinin bulunmadığı kararı verilmiştir.⁹⁰ Yine ÇED konusunda hemşehri olmayanların dava açamayacağına ilişkin bir İdare Mahkemesi kararında; İstanbul/Bakırköy, Mersin/Akdeniz

⁸⁸ Danıştay 6. Dairesi'nin E.2013/5728 sayılı kararı. İsmet Can, "İmar Planlarına İlişkin Yargı Kararlarında Çevre", Çevre ve Hukuk Atatürk Orman Çiftliği'nden Gezi Parkı'na Çevre ve Planlama Sempozyumu, TBB Yayını Ankara 2014, (Ed. Süheyla Suzan Alica ve Necdet Basa) s. 139.

⁸⁹ Danıştay 14. Dairesi'nin 02.11.2017 tarih ve E.2017/1684, K.2017/5791 sayılı kararı.

⁹⁰ Danıştay 14. Dairesi'nin 23.02.2016 tarih ve E.2015/4429, K.2016/1079 sayılı kararı.

ve Mersin/Mezitli ilçelerinde ikamet eden davacıların, projenin yapımının planlandığı yörede ikamet etmemesi ve o yöre nüfusuna kayıtlı olmaması nedeniyle Berdan Nehri, Kadıncık Çayı üzerinde kurulmak istenen Akhan I-II Regülatörü ve HES Projesi kapsamında tesis edilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı” ile güncel ve meşru bir menfaatinin ihlal edildiğinden söz edilemeyeceği, bu nedenle davayı açma ehliyetinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır⁹¹ ve Danıştay da kararı onamıştır.⁹²

Ancak Danıştay’ın yerleşik içtihat kazanmış kararlarında kamu yararını yakından ilgilendiren bu gibi konularda belde sakinlerinin dava açma hakkı ve menfaat ilişkisi geniş yorumlanmaktadır. İdari Dava Daireleri Kurulu’nun yeni tarihli bir kararında, “Danıştay’ın süre gelen içtihatları ile çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda dava açma hakkının daha geniş bir kapsamda ele alındığı ve bu gibi hallerde belde sakini olmanın dava açma ehliyeti için yeterli olduğu, öte yandan, yine beldede oturanların semt sakini sıfatıyla semtlerinde kamuya tahsisli alanlara (yeşil alan, park, spor alanı gibi) ilişkin plan değişikliklerine karşı dava açabilecekleri kabul edilmektedir. Dolayısıyla, davacının ikamet etmekte olduğu Çankaya ilçesi sınırları içinde bulunan ve mevcut imar planına göre şehirde yaşayan herkesin kullanımına açık ve mülkiyeti kamuya ait olan park (yeşil) alanında kaldığı anlaşılan uyumsuzluk konusu alanda muhtarlık binası yapılmasının mevzuata aykırı olduğunu belirterek açmış olduğu bu davanın kamu yararını yakından ilgilendirdiği ve belde sakini sıfatıyla dava açma ehliyeti bulunduğu sonucuna varılmıştır.”⁹³ Danıştay henüz ihale kapsamında bile yapılacak yol güzergâhında bulunana semtlerde ikamet eden davacıların, dava açarken ileri sürdüğü iddiaları ile yasal düzenleme ve iptal davalarının niteliği dikkate alındığında, ihale edilen yolun davacıların yaşamlarını sürdürdüğü çevrede olumlu veya olumsuz etkiler doğurabileceğinden dolayı, ihaleye çıkma ve ihale işlemlerine karşı açılan davada ehliyetli olduklarına karar vermiştir.⁹⁴

⁹¹ Mersin 1. İdare Mahkemesi’nin 18.07.2013 tarih ve E.2013/639, K.2013/685 sayılı kararı.

⁹² Danıştay 14. Dairesi’nin 20.12.2012 tarih ve E.2011/14302, K.2012/9831 sayılı kararı.

⁹³ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 05.02.2015 tarih ve E.2014/1614, K.2015/216 sayılı kararı.

⁹⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 27.09.2017 tarih ve E.2015/1917, K.2017/2826 sayılı kararı.

Belde sakini olma hususunda menfaat ihlalinin kapsamı nereye kadar gidebilir? Diğer bir ifade ile belde sakini hangi alana kadar dava açma ehliyetine sahiptir? Danıştay 14. Dairesi,⁹⁵ davacının yerleşim yerinin Ankara İli, Çankaya İlçesi, Çiğdem Mahallesi olarak gösterildiği, yıkımı istenen yapının ise coğrafi olarak davacının yerleşim adresinin uzağında olan; Çankaya İlçesi Akpınar Mahallesi'nde bulunduğu, bu durumda, davacı ile iptali istenilen idari işlem arasında meşru, kişisel ve güncel menfaat ilişkisinin olmadığı ve buna bağlı olarak da davacının bu davayı açma ehliyetinin bulunmadığı sonucuna vararak idare mahkemesinin kararını ehliyet yönünden bozmuş ancak, ilk derece mahkemesi bozma kararına uymayarak, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren konularda dava açma hakkının daha geniş bir kapsamda ele alınması gerektiği ve bu gibi hallerde belde sakini olmanın dava açma ehliyeti için yeterli olduğu, öte yandan, yine beldede oturanların semt sakini sıfatıyla semtlerinde kamuya tahsisli alanlara (yeşil alan, park, spor alanı gibi) ilişkin imar planı değişiklikleri ve bu alanlara yapılan yapılarla ilgili dava açabilecekleri dikkate alındığında, aynı büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde oturan davacının dava konusu işlemle menfaat bağı ve dolayısıyla dava açma ehliyeti bulunduğu gerekçesi ile ilk kararında ısrar etmiştir.⁹⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu ilk derece mahkemesinin davacının dava açma ehliyetinin bulunduğu yolundaki ısrara ilişkin kısmının onanmasına karar vermiştir.⁹⁷ Bu karar uyarınca büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde yaşayanlar, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren işlemlerin iptali davalarında *belde sakini* sıfatıyla menfaat ilişkisi çerçevesinde dava açma ehliyetine sahip olabileceklerdir.

7.2. Malik veya Zilyet

Danıştay özellikle imar planı değişikliklerinde malik ya da zilyet sıfatını, menfaat ihlali için yeterli görmektedir. Örneğin, davacının taşınmazının tarım arazisi vasfı kaldırılarak imara açıldığından bahisle

⁹⁵ Danıştay On Dördüncü Dairesi'nin 25.09.2014 tarih ve E.2013/993, K.2014/7864 sayılı kararı.

⁹⁶ Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 18.11.2015 tarih ve E.2015/2921, K.2015/2235 sayılı ısrar kararı.

⁹⁷ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 07.02.2018 tarih ve E.2016/1456, K.2018/241 sayılı kararı.

kamu yararını sağlamaya yönelik iddialarla açılan davada, davacının uyuşmazlık konusu taşınmaza komşu taşınmazların maliki olması, dava konusu imar planı değişikliğinin iptalini istemekte menfaatinin bulunduğuna karar verilmiştir.⁹⁸ Ancak, davacı ile dava konusu işlem arasında, taşınmazın devredilmesi nedeniyle kişisel, güncel, meşru bir menfaat bağı kalmadığından dolayı dava ehliyetinin bulunmadığı⁹⁹ ya da davacının uyuşmazlık konusu taşınmazın maliki olmadığı, uyuşmazlık konusu plan değişikliğinin yapıldığı alanda bu plan değişikliğinden doğrudan doğruya hak ve çıkarının etkileneceği taşınmazının bulunmadığı, yapılan plan değişikliği ile de kamuya hizmet edilen bir kullanım getirildiği hususu dikkate alındığında, davacının dava konusu işlemin iptalini istemesinde hukuken korunması gereken bir menfaatinin bulunmadığı¹⁰⁰ yönünde kararlar bulunmaktadır.

Malik ya da zilyet olmasa da, apartman yönetiminin planlara karşı dava açma ehliyeti var mıdır? Zeytinlik ve narenciye bahçesi alanında yapılan inşaatla ilgili olarak Belediyece düzenlenen yapı ruhsatı ile yapılan inşaatı dayanak teşkil eden 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarının iptali istemiyle açılan davada; ilk derece mahkemesince, dava konusu işlemlerin davacı apartman yönetimi hakkında tesis edilmediği, kat malikleri adına açılan davada apartman yönetiminin tüzel kişiliğinin bulunmaması nedeniyle yöneticisinin kat malikleri adına dava açma olanağının da bulunmadığı gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilen davada; Danıştay, Apartman Yöneticisi 'ne kat malikleri tarafından dava konusu işlemlerin iptali hususunda dava açma yetkisi verildiği gerekçesi ve bu yöndeki Yargıtay Genel Kurulu'nun 04.07.2001 tarihli ve E.2001/18560, K.2001/589 sayılı kararı uyarınca davanın ehliyet yönünden reddinin hukuka uygun olmadığına karar vermiştir.¹⁰¹

7.3.Belediye Meclis Üyeleri

Danıştay genel olarak, imar planı değişikliklerine ilişkin belediye meclis toplantılarına katılarak, kabul oyu kullanan belediye meclis üyelerinin, oyları yönünde alınan meclis kararına karşı dava açma

⁹⁸ Danıştay 6. Dairesi'nin 08.04.2013 tarih ve E. 2010/1323, K. 2013/2265 sayılı kararı.

⁹⁹ Danıştay 6. Dairesi'nin 28.11.2016 tarih ve E. 2014/2126, K. 2016/7727 sayılı kararı.

¹⁰⁰ Danıştay 6. Dairesi'nin 22.12.2016 tarih ve E. 2016/1379, K. 2016/9232 sayılı kararı.

¹⁰¹ Danıştay 6. Dairesi'nin 29.09.2014 tarih ve E. 2014/5760, K. 2014/5695 sayılı kararı.

ehliyeti bulunmadığını düşünmektedir. Ancak, meclis toplantılarına katılarak karşı oy kullanan veya görüşmeye katılmayarak oy kullanmayan, diğer anlatımla olumlu iradesini açık veya zımni olarak belirtmeyen meclis üyelerinin, belde halkının hak ve menfaatlerini korumakla görevli olduklarından dolayı dava açma ehliyetlerinin bulunduğunu kabul etmektedir. Örneğin, "... 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planının onaylanmasına ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi Kararının oylanması sırasında muhalefet ile ilgili görüş belirtmek üzere söz alan olmadığı gibi davacı belediye meclis üyelerinin oylama sonucunda karşı oy kullanan üyeler olduklarına dair somut bir belge ya da muhalefet şerhlerinin bulunmaması karşısında, işlem ile davacıların hukuken korunabilir, ciddi ve makul bir menfaat ilişkisinin varlığı tespit edilemediği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden reddine" karar¹⁰² verilmiş; ancak kararın temyizi üzerine Danıştay tarafından, "... Görüşmeye katılmayarak oy kullanmayan; diğer bir anlatımla olumlu iradesini açık ve zımni olarak belirtmeyen davacı meclis üyelerinin, belde halkının hak ve menfaatlerini korumakla görevli olduklarından; söz konusu işleme karşı dava açma ehliyetlerinin bulunduğu" kabul edilmiştir.¹⁰³ Diğer taraftan Danıştay, meclis toplantılarına katılmak suretiyle oy kullanan belediye meclis üyelerinin; söz konusu karara karşı dava açmak istediklerinde, kararda muhalif kaldıklarını somut bir belge ile ispatlamak zorunda olduklarını; aksi halde meclis üyelerinin hukuken korunabilir, ciddi ve makul menfaatlerinin bulunmadığı hükme bağlamıştır. Bu yöndeki bir kararında Danıştay, "... söz konusu belediye meclisi toplantısında dava konusu işlemin oyçokluğu ile kabul edildiği yönünde tutanak tutulduğu halde, muhalif kalan kişilerin davacılar olduğuna dair herhangi bir tespitin yapılmadığı ve meclis kararında da muhalefette kalanlar ile gerekçelerine ilişkin bir hususa yer verilmediği görülmüştür. Olayda, dava konusu belediye meclisi kararının oylanması sırasında muhalefet ile ilgili görüş belirtmek üzere söz alan olmadığı gibi oylama sonucunda karşı oy kullanan üyeler olduklarına ilişkin somut bir belge veya muhalefet şerhlerinin bulunmaması karşısında, davacıların karara muhalif kaldıkları saptanamamakta olup, dava konusu işlemlerle davacıların hukuken korunabilir ciddi ve makul bir menfaat ilişkisinin varlığı tespit edilemediğinden anılan meclis kararına karşı dava açma ehliyetlerinin

¹⁰² İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin 23.08.2011 tarihli E.2011/974, K.2011/1214 sayılı kararı.

¹⁰³ Danıştay 6. Dairesi'nin 14.06.2012 tarih ve E.2011/8759, K.2012/3461 sayılı kararı.

bulunmadığı sonucuna varılmıştır.” hükmünü vermiştir¹⁰⁴. Burada üzerinde durulması gereken husus, meclis kararlarına ilişkin tutanakların usulüne uygun şekilde düzenlenmesi ve varsa karara muhalif üyelerin isimlerinin tutanağa geçirilmesi görevinin davalı belediyeye ait olduğu ve muhalif kalan üyelerin kim olduklarının ve davacının muhalif üyeler arasında olmadığını ispat yükünün davalı idarede olduğudur. Zira belediye meclis kararlarına ilişkin tutanakların usulüne göre tutulmadığı yönünde tartışmalar olabilmektedir. Ancak eleştirilmesi gereken husus görüşmeye katılmayarak oy kullanmayan ve olumlu iradesini açık ve zımni olarak belirtmeyen davacı meclis üyelerinin dava açma ehliyetlerinin bulunduğu yönünde kararlar olmasına rağmen, davacının belediye meclis kararına muhalif olduğunun ispat edilmesinin aranmasıdır. Zira bu husus kanaatimizce çelişki oluşturmaktadır.

Resmi Gazetede yayımlanan Aydın İli Nazilli İlçesi, Karaçay Mahallesi sınırları içerisinde bulunan ve ekli kroki ile listede sınır ve koordinatları gösterilen alanın 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun’un 2. maddesi uyarınca riskli alan ilan edilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı’nın iptali istemiyle Nazilli Belediye Meclisi üyesinin açtığı bir davada, dava konusu riskli alan sınırları içerisinde davacıya ait taşınmazın bulunmadığı, davacı ile mülkiyet bağı veya hukuki ilgisi olmadığı açık olan taşınmazların riskli alan olarak ilan edilmesinin, davacının meşru, kişisel ve güncel menfaatinin etkilemediği gerekçesiyle Danıştay 14. Dairesi davanın ehliyet yönünden reddine karar¹⁰⁵ vermiş ve bu karar, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu tarafından onanmıştır.¹⁰⁶ Danıştay bu kararında belediye meclis üyesi davacının bireysel bir menfaatinin (mülkiyet ilişkisi) olup olmadığını tartışmıştır. Ancak bilindiği üzere belediye meclis üyelerinin belde halkının hak ve menfaatlerini koruma görevleri bulunmaktadır. Bu husus Danıştay içtihatlarında da vurgulanmaktadır. Kararın karşı oyunda da haklı ve doğru olarak ifade edildiği üzere, 6306 sayılı Kanun’un amacının ve genel gerekçesinin değerlendirilme-

¹⁰⁴ Danıştay 6. Dairesi’nin 04.04.2012 tarih ve E. 2011/9148, K. 2012/1541 sayılı ile 25.05.2012 tarih

¹⁰⁵ E.2009/11048, K.2012/2799 sayılı kararı.

¹⁰⁶ Danıştay 14. Dairesi’nin 21.09.2017 tarih ve E.2017/1169, K.2017/4812 sayılı kararı.

¹⁰⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun 19.02.2018 tarih ve E.2018/62, K.2018/512 sayılı kararı.

sinden, söz konusu Kanun ile afet riski altında bulunan yerleşim merkezlerinde iskânın yeniden düzenlenmesi ya da gerekirse, bunların başka yerlere nakledilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, bir alanın riskli alan olarak ilan edilmesi üzerine, ilgili idare tarafından, tahliye, yıkım, imar planı yapılması, alandaki taşınmazların kamulaştırılması, yeni yapıların inşası, aynı hak tesisi gibi uygulamalar yapılmak suretiyle sağlıklı ve güvenli bir yaşama çevresinin oluşturulmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Bu itibarla, riskli alan ilanını başlatan süreç, bir dönüşüm olgusunu içermekte olup, riskli alan ilanının, söz konusu dönüşüm süreci ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, dava konusu alan için öngörülen dönüşüm sürecinin bir parçası olan riskli alan ilanına ilişkin işlemin kamu yararını doğrudan ilgilendiren bir husus olduğu açıktır. Bu çerçevede, uyuşmazlık konusu riskli alan ilanına ilişkin işlemin niteliği göz önünde tutulduğunda, bölgenin bir kısmında riskli alan ilan edilmesi sonucunda yürürlükte bulunan imar planlarının bütünlüğünün bozulacağı ve söz konusu alanın riskli alan niteliği taşımadığı iddialarıyla açılan bu davada, kanaatimizce belediye meclis üyesi davacının, dava açma ehliyeti bulunmaktadır.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu yukarıda bahsi geçen karardan çok kısa bir süre önce, İstanbul İli Eyüp İlçesi, Alibeyköy Mahallesi sınırları içerisinde bulunan alanların yine 6306 sayılı Kanun'un ek 1. maddesi uyarınca riskli alan ilan edilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptali istemiyle açılan davada; davacıların bir kısmının riskli alan ilan edilen bölgede bulunan taşınmazlara ilişkin tapu tahsis belgelerine sahip olduğu, bir kısmının 2981 sayılı Kanun kapsamında kendilerine tapu tahsis belgesi verilmesi istemiyle idareye başvuruda bulunarak gerekli harcı ödedikleri fakat tapu tahsis belgelerinin kendilerine verilmediğini iddia ettikleri, ancak tüm davacıların dava konusu riskli alan ilan edilen bölgede ikamet ettiklerini dikkate alarak, bölgede ikamet eden davacıların dava açma ehliyetlerinin bulunduğu sonucuna varmış ve aksi yöndeki Danıştay 14. Dairesi'nin kararını¹⁰⁷ bozmuştur.¹⁰⁸ Aynı Kanun'un uygulanması konusunda riskli alan ilan edilen bölgede komşu parsel maliki olan davacının da dava açma eh-

¹⁰⁷ Danıştay 14. Dairesi'nin 25.05.2017 tarih ve E.2017/645, K.2017/3538 sayılı kararı.

¹⁰⁸ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2017/1918, K.2017/3850 sayılı kararı.

liyeti kabul edilmektedir.¹⁰⁹ Bu bağlamda Danıştay, sağlıklı ve güvenli bir yaşama çevresinin oluşturulmasının sağlanmasını amaçlayan ve kamu yararı taşıyan riskli alan ilanı işleminde menfaat ilişkisini ve dava açma ehliyetini, alanda ikamet etme ve doğrudan mülkiyet ilişkisine dayandırmaktadır. Ayrıca, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Mimarlar Odası'nın riskli alan ilanına yönelik dava konusu Bakanlar Kurulu kararının "kamu yararına" uygunluğu yönünden yargı denetimine tabi tutulması amacıyla açtığı bir davada, sağlıklı ve düzenli kentleşme, plan ve imar uygulamalarının şehircilik esaslarına uygun yapılmasının sağlanması için faaliyet gösteren Mimarlar Odası'nın dava açma ehliyetinin bulunduğuna karar vermiştir.¹¹⁰

7.4. Muhtarlar

Yukarıda incelenen yönetim birimi olarak "Köy Tüzel Kişiliği" dışında birey olarak muhtarın dava açma ehliyeti de incelenmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinde, bu Kanun'un uygulanmasında, "mahalle"nin; belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinlerinin arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimi ifade ettiği, "Mahalle ve Yönetimi" başlıklı 9. maddesinde; mahallenin muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetileceği; belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesinin, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olacağı; muhtarın, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla işbirliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlü olduğu kurala bağlanmıştır. Ayrıca, 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile Şehir ve Kasabalardaki Mahalle Muhtar ve İhtiyar Kurulları Tüzüğü'nde, mahalle muhtarlıklarının, muhtarların ve ihtiyar heyetlerinin görev ve yetkileri ayrıntılarıyla düzenlenmiştir.

¹⁰⁹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 09.03.2017 tarih ve E.2017/297, K.2017/1083 sayılı kararı.

¹¹⁰ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 16.12.2015 tarih ve E.2015/3615, K.2015/5417 sayılı kararı.

Anılan mevzuat hükümlerinin değerlendirilmesi sonucunda; mahalle veya köy muhtarlıklarının tüzel kişilikleri olmasa da kendilerine 4541 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat ile görev ve yetkiler tanınmış, belediye ve kent yönetiminde kendi bölgesinin sorunlarının aktarılması ve çözüm getirilmesi noktasında yönetime katılımı öngörülen, temsilcisi olan muhtar aracılığı ile kendi sınırları içerisindeki mahalli müşterek ihtiyaçların belirlenerek mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütme, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirme amaçlarına hizmet etmesi öngörülen bir idari birim olarak kamu hizmetleri alanında görevler üstlenen ve kendisine verilmiş yetkileri kullanan bir idare olarak kabul edilmesi gerektiği; bu idari birimin temsilcisinin de muhtar olduğu açıktır.

Bu çerçevede, Danıştay mahalle muhtarlıklarının bu görev alanlarına ilişkin olarak ehliyetlerinin bulunduğu ve bu ehliyetlerini de temsilcileri muhtarlar aracılığıyla kullanabileceklerine hükmetmiş ve idari yargılama hukukunun esaslarından hareketle mahalle muhtarlıklarının dava açma ve taraf ehliyetine sahip olduklarının kabulü gerektiği aksi kabulün bu idari birimlerin mahkemeye erişim haklarının da ihlali anlamına geleceğine vurgu yapmıştır.¹¹¹

SONUÇ:

Ülkemizde çevre sorunlarının ve bunlara ilişkin uyuşmazlıkların sayısı oldukça fazladır. Bu uyuşmazlıkların çözümünde idari yargının işlevi, çevre hakkının gerçekleştirilmesi açısından idarenin çevreyi etkileyebilecek karar ve faaliyetlerine dair işlemleri ile çevreyi bozan veya olumsuz yönde etkileyen, kamu veya özel kuruluşların işlemlerinin kontrolüne ilişkin faaliyetlerin hukuka uygunluğunu denetlemek yönündedir. İdarenin denetiminin yargı yolu ile sağlanması Anayasa gereği olup, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu 125'inci maddesinde düzenlenmiştir. Çalışmamızda Danıştay'ın pek çok kararında yer verilen "menfaat ihlali" kavramı çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ile imar uygulamalarına ilişkin uyuşmazlıklar kapsamında incelenmiştir. Davanın öncelikle kabulü ve dinlenilebilmesi için, davanın açılması sırasında ve devamı süresince var olması gereken bir usul ve şekil şartı olarak kabul edilen

¹¹¹ Danıştay 6. Dairesi'nin 09.03.2017 tarih ve E.2015/3375, K.2017/1778 sayılı kararı.

“menfaat ihlali” kavramı farklı davacılar yönünden yargı kararlarına dayanılarak açıklanmıştır. Bu konu ayrıca, Çevre Kanunu ve Aarhus Sözleşmesi çerçevesinde incelenmiştir.

İptal davalarında güdülen amaç, idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetlenmesidir. Ancak bu denetlemenin rastgele iptal davası açılmasını önlemek için, idari işlem ile dava açacak kişi arasında “menfaat ihlali” şartı getirilmiş, her olay ve davada yargı merciine başvuranın menfaatinin, iptali istenen işlemle ihlal edilip edilmediğinin takdiri de yargı mercilerine bırakılmıştır¹¹². Davacı ile iptali istenilen idari işlem arasında kurulabilecek bir ilişki veya ilgi, menfaat ihlali koşulunun varlığı için yeterlidir. Menfaati ihlali, kamu düzenini ilgilendirdiğinden yargılamanın bütün aşamalarında mahkemece re’sen göz önüne alınıp incelemesi gereken bir koşuldur. Dava konusu yapılan idari işlemlerden dolayı dava açanın dolaylı veya dolaysız kişisel bir menfaatinin ihlal edilmiş olması ve iptalini istediği işlemle ciddi ve makul bir ilişkiden doğan, meşru, şahsi ve halen mevcut bir ilişkisinin olması ve işlemin doğrudan veya dolaylı biçimde o kişiyi etkilemesi gerekir. İdari işlemlere karşı açılan iptal davasını açabilecek kişi ve grupların kapsam alanı, kişisel menfaat kavramının dar ya da geniş tutulması yoluyla daraltabilir ya da genişletebilir. Kamuya açıklanmış önemli idari yargı kararlarından anlaşılacağı üzere, idari yargı mercileri çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve imar uygulamaları sorunlarına ilişkin davalarda menfaat ilişkisini geniş tutma eğiliminde iken, son yıllarda bu yaklaşım terk edilmiş ve menfaat kavramının daraltılması yolunda kararlar verilmeye başlanmıştır. Özellikle çevrenin korunması, planlama, imar gibi konularda idari yargıda açtıkları davalarla etkin bir konuma sahip olan meslek örgütlerinin bu yetkileri, hem yasal düzenlemelerle yok edilmeye, hem de yargı kararları ile engellenmeye çalışılmaktadır. Toplumun büyük bir çoğunluğunu ilgilendiren ve kamu yararının en bariz biçimde ortaya konulmasını gerektiren bu işlemlerin yargı mercileri tarafından denetlenebilme imkânının tanınması ancak menfaat ihlali bağının geniş tutulması ve bu kişi ve gruplara dava ehliyetinin tanınması ile mümkün olabilecektir.

¹¹² Danıştay 10. Dairesi’nin 21.5.1990 tarih ve E.1990/1213, K.1990/1115 sayılı kararı, *Danıştay Dergisi*, sa:81, s.357, 1991.

Kaynakça

- A. A Yücesoy, İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Akıncı Müslüm, Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli, 1996.
- Akyürek Akman, "Danıştay Kararlarında İptal Davalarının Menfaat İhlali Koşulunun Kişisellik Unsuru", *Danıştay Dergisi*, Yıl 21, sa.81, 1991, ss. 29-45.
- Alan Nuri, "İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları", *Danıştay Dergisi*, Yıl 13, Sayı 50-51, ss. 22-50.
- Aragao Alexandra/Carvalho Ana Celesta, "Taking Access to justice seriously; diffuse interests and actio popularis. Why not?" *Environmental Law Network International Review*, No 2/2017, ss. 42-48.
- Can İsmet, "İmar Planlarına İlişkin Yargı Kararlarında Çevre", Çevre ve Hukuk Atatürk Orman Çiftliği'nden Gezi Parkı'na Çevre ve Planlama Sempozyumu, (Ed. Süheyla Suzan Alıca ve Necdet Basa), TBB Yayını Ankara 2014, ss. 133-160.
- Candan Turgut, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 5. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- Duran Lütfi, "İdari İptal Davası Olağan ve Genel Bir Başvuru Yoludur", İnsan Hakları Yıllığı, C.19-20., 1997-1998, ss. 187-195.
- Emrealp Sadun, Yerel Gündem 21, IULA-EMME Yayını, İstanbul 2005.
- Erhürman Tufan, "Çevre Davalarında "Menfaat İhlali"; Danıştay ve KKTC Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60 (3), 2011, ss. 447-484.
- Giritli İsmet/Bilgen Pertev/Akgüner Tayfun, İdare Hukuku, Der Yayınları, İstanbul 2001.
- Güran Sait, "Çevre Kanunu Uygulamalarına Karşı İdari Dava Açma Olanığı", *Adana Barosu Dergisi*, Yıl. 1, sa. 2, Temmuz 1992, ss. 12-17.
- Kalabalık Halil, İdari Yargılama Usulü Hukuku, Sayram Yayınları, Konya 2013.
- Karavelioğlu Celal, İdari Yargılama Usulü Kanunu, C.I, 2001.
- Keskinok Çağatay, "Plan Değişiklikleri, Çevre ve Etik", Çevre ve Hukuk Atatürk Orman Çiftliği'nden Gezi Parkı'na Çevre ve Planlama Sempozyumu, TBB Yayını Ankara 2014, ss.24-30.
- Kravchenko Svitlana, What Is The Aarhus Convention?, Citizens' Environmental Rights, Under The Aarhus Convention, Printed in Belgium by PLAN 2000 INC.
- Küçük Eşref, Roma Hukuku Davalar Sisteminde Actio Popularis, Adalet yayınevi, Ankara 2013.
- Özay İl Han, Günışığında Yönetim II- Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Özdek Yasemin, "İptal Davasında Menfaat Koşulu", *Amme İdaresi Dergisi*, C.24, 1991, ss.99-115.

T.C. Çevre Bakanlığı, Çevre ve Kalkınma Konferansı, Çevre Eğitimi ve Yayın Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1992.

Turan Yıldırım, İdari Yargı, Beta Yayınları, İstanbul 2008.

Turgut Nühket, Çevre Hukuku- Karşılaştırmalı İnceleme, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2001.

Yayla Yıldızhan, İdare Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2009.

Yücesoy Ayşe Aslı, İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat (İdari Yargıda Sübjektif Dava Ehliyeti Koşulu), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.

Zaferpark Dosyası, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayını, Ankara, 1988.

Zschesche Michael, Rechtsschutz in Umweltrelevanten im Ausland (EU), https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/419/dokumente/vortrag_zschesche_rechtsschutz_in_umweltangelegenheiten_im_ausland.pdf, (erişim tarihi 03.09.2018)

Yargı Kararları

Anayasa Mahkemesi'nin 04.02.2010 tarih ve E.2008/27, K.2010/29 sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesi'nin 21.09.1995 tarih ve E. 1995/27 K. 1995/47 sayılı kararı. R.G. 10.04.1996 tarih ve 22607 sayı.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu'nun 27.03.2013 tarih ve 2012/141642 sayılı kararı.

Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu'nun 08.03.1979 tarih ve E. 1971/1, K. 1979/1 sayılı kararı.

Danıştay İdari dava Daireleri Kurulu'nun 04.02.2015 tarih ve E.2014/331, K.2015/178 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 19.02.2018 tarih ve E.2018/513, K.2018/513 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 25.10.2017 tarih ve E.2015/3166, K.2017/3248 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2015/4558, K.2017/3836 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 17.04.2008 tarih ve E. 2005/270, K. 2008/1286 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2015/4558, K.2017/3836 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 05.02.2015 tarih ve E.2014/1614, K.2015/216 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 27.09.2017 tarih ve E.2015/1917, K.2017/2826 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 07.02.2018 tarih ve E.2016/1456, K.2018/241 sayılı kararı.

- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 28.09.2017 tarih ve E. 2016/4786, K. 2017/2860 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 28.12.2017 tarih ve E. 2016/4537, K. 2017/4837 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 23.11.2017 tarih ve E.2017/1918, K.2017/3850 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 09.03.2017 tarih ve E.2017/297, K.2017/1083 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 16.12.2015 tarih ve E.2015/3615, K.2015/5417 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 19.02.2018 tarih ve E.2018/62, K.2018/512 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 26.05.2000 tarih ve E.1999/390, K.2000/761 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun E.2010/2026, K.2010/1474 sayılı kararı.
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 04.02.2015 tarih ve E. 2013/2174, K. 2015/194; E. 2013/243, K. 2015/193; E. 2013/2463, K. 2015/192; E. 2013/2465, K. 2015/191; E. 2013/2457, K. 2015/190; E. 2013/2461, K. 2015/189; E. 2013/3508, K. 2015/188; E. 2013/2462, K. 2015/187; E. 2013/2464, K. 2015/186; E. 2013/2456, K. 2015/185; E. 2013/2453, K. 2015/184; E. 2013/2454, K. 2015/183; E. 2013/2211, K. 2015/182; E. 2013/3799, K. 2015/181; E. 2012/1849, K. 2015/180; E. 2013/4616, K. 2015/179; E. 2014/331, K. 2015/178; E. 2014/328, K. 2015/176; E. 2013/452, K. 2015/175; E. 2013/24, K. 2015/174; sayılı kararları
- Danıştay 6. Dairesi'nin 19.12.2011 tarih ve E. 2011/5199, K. 2011/5374 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 15.04.2013 tarih ve E. 2011/4852, K. 2013/2631 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 06.12.2016 tarih ve E. 2016/8909, K. 2016/8078 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin E.2006/8004, K.2007/2796 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 18.03.2013 tarih ve E.2012/5466, K.2013/1751 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 24.10.2013 tarih ve E.2012/9094, K.2013/7096 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 09.05.2013 tarih ve E.2012/5498, K.2013/3281 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 10.10.2017 tarih ve E.2017/868, K.2017/7305 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 23.02.2016 tarih ve E.2016/166, K.2016/1099 sayılı kararı.
- Danıştay 13. Dairesi'nin 29.04.2015 tarih ve E.2009/2944, K.2015/1667 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 23.11.2017 tarih E.2015/5187, K.2017/6259 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 20.01.2016 tarih ve E.2015/6647, K.2016/115 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 11.05.2016 tarih ve E.2016/741, K.2016/3727 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 02.06.2016 tarih ve E.2015/10673, K.2016/4590 sayılı kararı.
- Danıştay 10. Dairesi'nin, 24.6.1986 tarihli ve E. 1985/2739, K. 1986/1451 sayılı kararı,

Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 3, 1986, s. 150-157.

Danıştay 6. Dairesi'nin 23.01.2012 tarih ve E.2010/1267, K.2012/195 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 13.09.2012 tarih ve E. 2012/2340, K. 2012/4151 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 18.05.2016 tarih ve E. 2016/871, K.2016/4156 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 16.12.1986 tarih ve E.1986/1323, K.1986/1135 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin, 9.5.1988 tarih ve E. 1988/477, K. 1988/646 sayılı kararı,

Danıştay Dergisi, Yıl: 19, Sayı: 72-73, 1989, s. 345-348.

Danıştay 6. Dairesi'nin 11.06.2013 tarih ve E.2012/2294, K.2013/4129 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin E.2013/5728 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 02.11.2017 tarih ve E.2017/1684, K.2017/5791 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 23.02.2016 tarih ve E.2015/4429, K.2016/1079 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 20.12.2012 tarih ve E.2011/14302, K.2012/9831 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 25.09.2014 tarih ve E.2013/993, K.2014/7864 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 08.04.2013 tarih ve E. 2010/1323, K. 2013/2265 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 28.11.2016 tarih ve E. 2014/2126, K. 2016/7727 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 22.12.2016 tarih ve E. 2016/1379, K. 2016/9232 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 29.09.2014 tarih ve E. 2014/5760, K. 2014/5695 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 14.06.2012 tarih ve E.2011/8759, K.2012/3461 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 04.04.2012 tarih ve E. 2011/9148, K. 2012/1541 sayılı ve 25.05.2012 tarih ve E.2009/11048, K.2012/2799 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 21.09.2017 tarih ve E.2017/1169, K.2017/4812 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 25.05.2017 tarih ve E.2017/645, K.2017/3538 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 09.03.2017 tarih ve E.2015/3375, K.2017/1778 sayılı kararı

Danıştay 10. Dairesi'nin 21.5.1990 tarih ve E.1990/1213, K.1990/1115 sayılı Kararı, *Danıştay Dergisi*, sa:81, s.357, 1991.

Danıştay 10. Dairesi'nin 31.12.2012 tarih ve E. 2012/925, K. 2012/7169 sayılı kararı.

Danıştay 8. Dairesinin 17.04.2014 tarih ve E. 2012/188, K. 2014/3088 sayılı Kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 06.03.2013 tarih ve E. 2011/6814 -K.2013/1456 sayılı kararı.

Danıştay 10. Dairesi'nin 20.11.2012 tarih ve E.2012/703, K.2012/5849 sayılı kararı.

Danıştay 6. Dairesi'nin 27.06.2012 tarih ve E.2010/1097, K.2012/3815 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 15.07.2011 tarih E.2011/13296, K.2011/450 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 21.09.2011 tarih E.2011/13742, K.2011/796 sayılı kararı.

Danıştay 14. Dairesi'nin 31.02.2012 tarih E.2011/14451, K.2012/314 sayılı kararı.

Danıştay 13. Dairesi'nin 21.06.2016 tarih ve E. 2012/3357, K. 2016/2716 sayılı kararı.

- Danıştay 14. Dairesi'nin 27.12.2012 tarih E.2011/15104, K.2012/10134 sayılı kararı.
- Danıştay 8. Dairesi'nin 08.07.2012 tarih ve E.2012/5253, K.2012/5939 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 27.06.2012 tarih ve E.2010/1097, K.2012/3815 sayılı kararı.
- Danıştay 14. Dairesi'nin 14.12.2017 tarih ve E.2017/1294, K.2017/7054 sayılı kararı.
- Danıştay 6. Dairesi'nin 18.03.2013 tarih ve E.2012/5466, K.2013/1751 sayılı kararı.
- Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 23.11.2007 tarih ve E.2007/1474, K. 2007/1816 sayılı kararı.
- Ankara 5. İdare Mahkemesi'nin 18.11.2015 tarih ve E.2015/2921, K.2015/2235 sayılı ısrar kararı.
- İzmir 1. İdare Mahkemesi'nin 24.02.2014 tarih ve E.2012/1291, K.2014/254 sayılı kararı.
- Mersin 1. İdare Mahkemesi'nin 18.07.2013 tarih ve E.2013/639, K.2013/685 sayılı kararı.
- İstanbul 6. İdare Mahkemesi'nin 23.08.2011 tarih ve E.2011/974, K.2011/1214 sayılı kararı.